

A-11811

TARTU
LINNA

15

ALG KOOI

1837
1937

AGU PEERNA

A-11811

160905

A-11811

TARTU LINNA XV ALGKOOL

1837—1937

26028

XV ALGKOOLI VÄLJAANNE
TARTUS 1937

TARTU LINNA

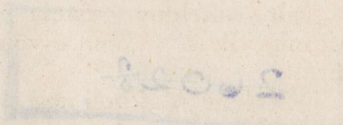
Kaanelõige kunstnik Agu Peernalt.

1837 2 1881

160905

A-11811

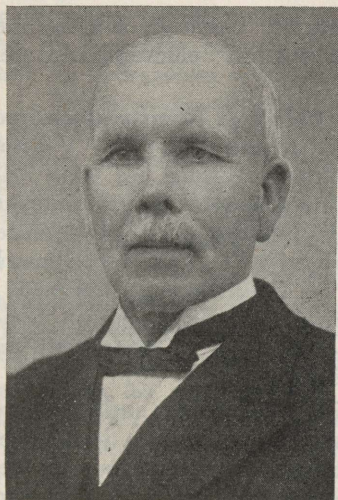

XX ALGKOOLI VÄLJANNIS

Meie kooli mineviku hinnanguks.

J. Tork.

Käesoleva aastaga saab meie kool sada aastat vanaks. Meie kooli teekonna sajanda verstaposti juures peatuda on erilist põhjust meil, kooli praegustel ja endistel õpilastel kui ka õpetajatel. Kuid ka muile võib meie kooli pikk minevik teatavat huvi pakkuda. Moodustab ju meie kool mingisuguse murdosa eesti kultuuri- ja haridusloost.

End. koolijuhataja M. Okas.

Koolijuhataja J. Tork.

Meie rahva minevik viimase sajandi jooksul on olnud üllatavalt vahelduv. Sama vahelduvus kajastub ka meie kooli minevikus. Viimase võime üldiselt jagada kolme perioodi:

- 1) Vene Algekooli aeg a. 1837—1877, s. o. 40 aastat;
- 2) Veneaegse Linnakooli ja Kõrgema Algekooli aeg a. 1877—1918, s. o. vähe üle 40 aasta, ja
- 3) praeguse eesti 15. algekooli aeg a. 1918—1937, s. o. ligi 20 aastat.

Venemaa ei ole sammunud haridusalal kultuurriikide esirivis. 19. sajandi algul oli Venemaal ca 26 000 000 elanikku.

niku kohta umbes 315 enamvähem korralikku kooli 19 915 õpilasega. Need asusid linnades, kuna maal oli õpetuseandmine üsna juhuslik ja korraldamata. Baltimaad olid tol ajal tänu luteri usu kiriku ja osalt „Rootsi aja“ mõjule Venemaa haritum osa.

Tunduvat tõuget tähendas säärasel tasemel Aleksander I koolisüsteem (1802). Valgustusaja tuulepuhanguna esineb siin — kahjuks mitte kauaks — katse teostada korrapärane ühtluskooli süsteem: alamaks astmeks oli kihelkonna- või elementaarkool kogu rahvale, teiseks kreiskool, kolmandaks — gümnaasium ja viimaseks — ülikool. Hariduse tõusu soodustajaks oli samuti pärisorjuse kaotamine (Eestimaal a. 1816 ja Liivimaal a. 1819).

Ka Tartu asutati juurde Õpetajate Seminar, 3-klassiline kreiskool, 2-klassiline tütarlastekool ja elementaarkoole. Need olid aga saksakeelsed.

Tartu linna vene elanikkude palvel ja Ministritekomitee esitusel käskis 18. mail 1837. a. avada Tartu Vene Algkooli „kõigekõrgemalt“ keiser Nikolai ise oma allkirjaga, määrates ühtlasi riigisummadest kooli ülalpidamiseks 1000 rubla aastas. Sellise au ja helduse eest (algkoolide kulud kandis muidu linn) ei võlgne meie kool tänu tsaari haridussõbralikkusele (Nikolai I oli tagurlikumaid keisreid), vaid tõusvale venestamistendentsile ja kreeka-õigeusu levitamispromagandale. Tartu Vene Algkool oli tunduvalt nii Uspenski kui ka Jüri kiriku hoolealuseks.

See kahe-suunaline misjonipüüe selgitabki, miks Tartu Vene Algkooli ukсед kogu 40-aastase tegevusaja jooksul ei ole avatud ainult vene rahvusest lastele, vaid ka eestlastele. Vene algkoolis õppinud 1427 õpilase hulgast moodustavad enamiku eestlased.

Kui palju neist venestati?

Kuigi puuduvad konkreetsemad andmed, tohime ometi väita, et resultaadid ses suhtes ei olnud kuigi suured. Arvestades ajaloolist tausta, tollaegseid olukordi, võime küll kinnitada, et Vene Algkool vajalise vastumürgina päästis mõnegi intelligentsema eestlase hoopis reaalsemast saksastumise hädaohust.

Meie kodumaa sammus oma saatuslikku rada. Teravatele talupoegade käärimistele järgnesid paremad talurahva seadused Liivimaal a. 1849 ja a. 1860, Eestimaal a. 1856. Kasvab majanduslik jõukus. Tõuseb arusaamine hariduse tähtsusest, peamiselt küll kasulikkusest. Meie maa elab üle

ärkamisaega. Ka Vene Algkool Tartus ei suuda mahutada kõiki sisseastujaid, valdavas enamuses eestlasi-luterlasi.

Ühtlasi kasvab hoogsalt venestuse rünnak. Poola mässu järel (1863) asuvad juhtivale kohale slavofiilid oma lipukirjaga „Venemaa venelastele“, s. o. kes Venemaal tahavad elada, muutugu venelasteks. „Ma soovin, härrad, et te ei unustaks, et kuulute ühisesse vene perekonda ja moodustate Venemaa lahutamatu osa, mille heaks teie isad, vennad ja paljud teist enestest on oma verd valanud“ — nii räägib keiser seisuste esindajaile Riias (14. VI 1867).

„Valdav enamik lastest, kes astuvad Tartu õppekonna koolidesse, viibib esimesil eluaastail erilises olukorras; nende hälli juures ei kuuldu vene laulu; lapse mõistuse ja kujutluse vajadusi ei rahulda vene muinasjutt.“ Nii kirjutab kuraator M. N. Kapustin oma 1887. a. ringkirjas. (Neid sõnu tarvitas A. Grenzstein oma vene keele õpperaamatu esilehel!)

Mõjuva venestamisrelvana eriti piirimail olid kavatsatud „linnakoolid“ 31. mai 1872. a. seaduse põhjal. Selle seadusega muudeti a. 1877 endine Vene Algkool „Tartu Linnakooliks“, mis töötas umbes 40 aastat (lõpu poole — a. a. 1913—1918 — küll nn. „Kõrgema Algkoolina“).

Küsime, mida tehti Tartu Linnakoolis venestamiseks?

Tartu Linnakool oli riigikeelne nagu eranditult kõik teisedki linnakoolid, et muulasi venelasteks ümber rahvustada. Vene keeles tuli õppida koolis ja kodus ca 8 tundi päevas. Vene keel omandati võrdlemisi korralikult. Nõuti vene keele rääkimist ka vahetundidel. Emakeelt ei õpetatud. Emakeeles võis õpetada vaid luterlastele usuõpetust ja kirikulaulu. Tasu vastavatele õpetajatele ei nähtud ette kooli korralises eelarves, vaid maksti kooli erisummadest. Küll maksti eelarve põhjal aga tasu kreeka-õigeusu õpetajatele isegi siis, kui neil õpilasi üldse ei olnud: slavofiilide kujutlusis olid nimelt vene rahvus ja õigeusk üksteisega lahutamatu seotud.

Inspektoriteks püüti leida selge venestamisjoonega mehi (A. Nikonovitš), kes omalt poolt palju vaeva nägid üksikute eesti (M. Okas, M. Lukin) ja läti soost (J. Dselsit, J. Davis) õpetajate lahtikangutamisel ja puhtvenelaste asemelehankimisel sisemaalt: Baltimail sündinud „kohalikkudel venelastel“ ei olnud küllaldaselt krediiti.

Et venestusjuhtidel agarust ja indu ei puudunud, seda illustreerib kujukalt kirjandus-muusikalise piduõhtu lugu 17. jaanuaril 1903. a. Vanemuises dr. Mihkel Veske 25. a. surmapäeva mälestuseks, mille korraldajaiks olid peamiselt Linnakooli õpilased. Rida kaebekirju, asja põhjalik uurimine

kõrgemate ülemuste poolt, ulatuslik karistus: ühe õpilase (F. Mihkelson-Tuglase) „vabatahtlik“ lahkumine (tegi lõppeksamini eksternina), 75 õpilase elukommete alandamine, ühe õpetaja (M. Lukini) vallandamine ja teise (M. Okase) ümberpaigutamine Lätimaale. Järelkajana kuraatori palve ku-bernerile, et see ei lubaks ühelgi seltsil lasta alg- ja keskkooli õpilasi oma koosolekutele ja piduõhtutele, kuna nende ees-märgiks on „äratada ja kindlustada mittevene õppivas noor-soos teatavat rahvuslikku meelsust“.

Ümberrahvustamise huvides olid Linnakooli ukсед avatud eestlastele. 40 lendu andsid kokku 782 kursuse lõpetaja-t. Need olid peaaegu kõik eestlased: juute näiteks oli üksainus, nimelt üks kahest esimese lennu lõpetajaist. Venelasedki olid eranditeks: vaesemad neist ei jõudnud õpperaha maksta, jõukamad aga õppisid gümnaasiumis või reaalkoolis. Kuna aga suur hulk õpilasi ei lõpetanud kooli kas vaesuse, teistesse koolidesse mineku või vähese andekuse tõttu, siis tõuseb selle ajastu õpilaste üldarv ca 3000-ni. Ümberrahvustamise haare oli seega küllalt avar.

Tartu Linnakool oli nelja klassiga ja kuue õppeaastaga. Kooli astuti hiljem kui praegu, esimesse klassi astujad olid üldiselt käinud juba paar aastat koolis, ka teiseks aastaks istuma jäeti rohkesti. Seepärast kõikus lõpetajate vanus 17—18 a. ümber. — Seega olid meie noored venestamise ääsitules just maailmavaate kujunemise aastail.

Kõigile neile eeldusile vaatamata ei saavutatud venesta-mise alal ometi erilisi resultate. Mispärast?

Kõigepealt venestamise enese rinne ei olnud kuigi avar. Selles esines ikkagi kitsas valitsev ringkond. Vene laiem haritlaste kiht oli natsionaalselt küllalt tolerantne. Ka Tartu Linnakooli õpetajatest valdav enamik olid kultuurinimesed, vägivaldset ümberrahvustamise taktikat ei suutnud nad oma südameasjaks teha.

Venestamise nurjumise peapõhjus peitus aga küll eest-lase omapäras ja meie rahvusliku liikumise hoogsas tõusu-jõus — see murdis läbi. Linnakooli õpilased kirjutasid üldi-selt oma emakeelt kahjuks küll halvasti. Ometi tõusis neist kirjanikkegi: A. Gailit, E. Hubel, H. Raudsepp, A. Tassa, Fr. Tuglas, H. Visnapuu jt.

Meie loeme M. Okase kirjutatud koolikroonikast: „Eest-laste tung linnakooli aasta-aastalt suurenes, sest et õpilaste vanemate hulgas tekkis püüd oma lastele vene keele õppust võimaldada, et neile seega nõutada kergendusi väeteenistuse ja kodanlise teenistuse alal. Et linnakooli lõpetajatele vastu-

võtt keskkoolidesse, nimelt gümnaasiumidesse ja reaalkoolidesse takistatud oli, eriti kursuste lõpetajate kõrge vanuse, ka vanade ja uute keelte nõrga oskuse või oskuse puudumise tagajärjel, siis pidid edasipüüdlikumad õpilased muid koole edasiõppimiseks valima. Sõjaväeliseks karjääriks valiti nõndanimetatud junkrukooli; kõige sagedamini on Tartu linnakooli lõpetajad kasutanud Wilno junkrukooli. Kodanliste ametitele ettevalmistumiseks püüti katseeksami kaudu tungida Pihkva maamõõtmiskooli ja mitmesugustesse tehnilistesse õppeasutistesse. Mitmed kursuse lõpetajad on algkooliõpetaja kutse omandanud kas erikatsel või linnakoolide juures ellukutsutud ühe- või kaheaastastel pedagoogilistel kursustel. Muidu leidsid linnakooli kursuse lõpetajad teenistust postkontorites, renteides, politseiasutistes ja mitmesugustes teistes riiklistes ja kommunaalasutistes alamametnikkudena. Mitmed kursuse lõpetajad on siiski edasi tunginud, osalt küll Hugo Treffneri eragümnaasiumi kaudu, kuni ülikoolihariduse omandamiseni. Mõned Tartu Linnakooli kursuse lõpetanud isikud on Tartu ülikoolis professoriteks ja õppejõududeks.“

Täielikuma statistika puudumisel olgu lisatud andmeid kahe lennu kohta. Lõpetajate üldarv 55, nendest: surnud 8, kõrgema hariduse omandanud 16 (4 kõrgemate õppeasutiste õppejõudu, 4 gümnaasiumiõpetajat, 1 gümnaasiumi direktor, 1 koolinõunik, 1 arst jne.); kõrgemaid sõjaväelasi 6 (1 diviisiülema); ametnikke 11 (enamik juhtivatel kohtadel); metsaülemaid 2, maamõõtjaid 2; omavalitsustegelasi 2; ajakirjanikke 1; näitlejaid 1; põllumehi 2.

Kokkuvõttes: Meie kool vene surve kitsal ajal on ometi suurele hulgale eesti valitud poegadele olnud peagu ainukeseks korralikuma hariduse omandamise allikaks. Ta on andnud rea kandvaid jõude väga mitmekesistel aladel Eesti omariikluse aparaadile. Mitmed meie kooli vilistlased on langenud Eesti vabadusvõitluses; kaks neist — teedeminister K. Kark ja kolonel H. Rosslander surmati oma kohuste täitmisel 1. detsembril 1924.

*

Meie ei peatu tahtlikult 15. algkooli viimase eestiaegse paarikümne aasta hinnangul: on siingi tööd tehtud ja tõusvat rada püütud sammuda — puudub aga veel küllaldane perspektiiv. On olnud külviaeg — lõikusaeg on veel ees.

Pilk Tartu Linna 15. Algkooli minevikku.

J. Kõks.

Tartu Vene Algkool 1837—1877.

Tartu Linna 15. Algkool loeb oma esimeseks eelkäijaks Tartu Vene Algkooli, mis täiesti uue ja iseseisva algkoolina asutati Tartusse. Paljude Tartu linna vene elanikkude palvel teinud kuraator Kraftström haridusministrile esitise Vene Algkooli avamiseks Tartus. Palvele saabus peagi vastus, nimelt 21. mail 1837. a. teatatakse Tartu õppekonna kuraatorile: keiser Nikolai I käsul avatagu Tartusse kool vene soost elanikkude laste jaoks. Kooli avamiskäsk kannab daatumit 18. mai 1837. a. (v. kal.). Nimetatud päeva loeb ka 15. algkool oma asutamispäevaks.

Tartu Vene Algkoolile määratakse riigi poolt: õpetaja palgaks 600 rubla, kooli ja õpetaja korteriüüriks 300 rubla ja raamatute ja kehvematele õpilastele õppetarvete muretsemiseks 100 rubla — kokku 1000 rubla. Koolile üüritakse esimeseks asukohaks Tartu Maakohtu teenri Johansohni maja Fortuuna tänavas. Maja õnnistamine toimus 3. juulil 1837. Esimeseks õpetajaks oli nimetatud kohas Nikolai Krivtsov. Kuna kooli ülalpidamise kulud kaeti riigisummadega, polnud kool sõltuv linna koolikolleeegiumist, vaid allus majanduslikes küsimusis Tartu õppekonna kuraatorile. Kooli otseseks revideerijaks instantsiks oli algkoolide järelevalveinspektor, kes oli ühtlasi kohaliku kreiskooli inspektoriks. Tartu Vene Algkool oli mitu aastat segakooliks, kus õppisid poeg- ja tütarlapsed. Hiljem aga, a. 1849, jäi kool ainult poeglastele, kuna revideerijate arvates polnud tollal segakooli-tüüp soovitatav.

Kooli kursus võeti läbi kolme aastaga. Kolm „jaoskonda“ töötasid pikemat aega ühes klassikomplektis; alles a. 1869 muudeti kool abikuraator Nikolits'i korraldusel kahekomplektiliseks.

Kool on küll mõeldud esijoones vene rahvusest lastele, aga peagi leidub matrikliraamatus veneusuliste-eeslaste ja -muulaste nimesid. Veelgi hiljem õpib T. Vene Algkoolis sellisel määral luteriusulisi lapsi, et palgatakse luteri usu õpetaja-tunniandja.

Vene Algkooli algusaastail võetakse kuraatori nõusolekul ainult jõukailt 6 rubla aastas koolimaksu, kuna teised

olid õppemaksust vabad ja said koolist raamatuid ja teisigi koolitarbeid.

Juba teisel tegevusaastal (1838/39) kolib Tartu Vene Algkool uude üürimajja — Kivi 122. Lahkunud Krivtsovi asemel töötab õpetajana Roman Lunin. Kolmas aasta toob jälle uue asukoha, seekord Jannau maja Rüütli tänavas nr. 171. Siia jääb kool kuni 1843. aastani. Selleks ajaks on õpetajate arv tõusnud kolmele, neile lisanduvad taas usuõpetaja-preester ja luteri usu õpetaja tunniandjaina.

1. okt. 1868. a. saab Vene Algkool uue ja kindla asupaiga — kroonu maja. Sellega lõpeb kooli kolimiste rida kahekümne üheks aastaks. Nimelt ehitati koolile Narva tänavasse Jüri kiriku eelsele platsile maja, kus praegu asub „Pimedate käsitöökool“. Kuna nüüd vabaneb kuluarvest üürisumma, siis lubatakse Vene Algkoolil palgata kooliteener (calefactor). Teenri teenistuskohustused määrab kindlaks koolijuhataja.

Säilinud arhiiviandeist selgub, et Tartu Vene Algkool oli mitteametlikus seoses kohalikkude õigeusu kogudustega. Kõik õigeusu tunniandjad on Uspenski kiriku vaimulikud, ja veelgi enam — kool sai sama koguduse poolt ka materiaalselt toetust õpilasile antavate stipendiumide näol.

Kui Vene Algkool muudeti 1877. a. 4-klassiliseks linnakooliks, siis end. Vene Algkooli juhataja A. Tomson kui Linnakooli esimese inspektori kohustetäitja pöördub 1877. a. ametliku kirjaga Uspenski kiriku esniku, ülempreestri Aleksejevi poole palvega Vene Algkoolile antud stipendiume määrata ka linnakooliõpilasile. Palvele tuleb Uspenski kogudus vastu ja samast aastast alates fikseeritakse isegi nn. põhimäärused stipendiumi andmiseks. Haridusesaamine polnud maksude suhtes eriti raskesse olukorda asetatud. Peale Uspenski koguduse oli koolil side ka Jüri kogudusega: oletatakse, et kool asus enne 1868. aastat Jüri kiriku majas. Tõigaks on, et maaõpilased elasid internaadi-taolises korteris Jüri kiriku majas. Ühiskorteri eesõigustatud kasutajaiks olid aga stipendiume saavad õpilased, kes pärast kooli lõpetamist valgusid kogu maale laiali vene abikoolesse õpetajaiks.

Kooli revideerijaist algaastakümneil pole säilinud dokumente. Neljandal tegevusaastakümnel oli kohaliku kreiskooli inspektoriks ja elementaarkoolide revidendiks dr. Oettel, Eesti pärasine keelemees ja dr. Jakob Hurda äi. 1868. aastani on kirjavahetuskeeleks saksa keel.

25. nov. 1868. a. lõpetati saksakeelne ametialaline kirjavahetus koolikonna kuraatori krahv Keyserlingi poolt.

Selle määruse kehtimise kestel kasutas dr. Oettel, Vene Algkooli revident, sageli nimet. algkooli õpetaja-juhataja Aleks. Tomsoni abi ametlikkude kirjade koostamisel.

1873. aastal määratakse uueks kreiskooli-inspektoriks Bruttan, kes oli oma eelkäijast märgatavalt nõudlikum.

Astmelt kõrgemaks ülemaks on kohaliku kroonugümnaasiumi direktor Teodor Gööck, kellele allusid administratiivkorras kreiskoolid ja õigustega elementaarkoolid, s. t. kroonukoolid.

Kooli matrikliraamatu järgi, mille esimesed sissekanded on tehtud 1. augustil 1837. a., on T. Vene Algkoolis õppinud:

1837. a. kuni 1865. a. poisse	659
1837. a. kuni 1849. a. tüdrukuid	97
1866. a. kuni 1877. a. poisse	671

Seega on Tartu Vene Algkoolis õppinud 40 õppeaasta vältel matrikliraamatu järgi 1427 õpilast.

Tartu Linnakool 1877—1913.

Asutamine. Vene riigis hakati asutama endiste kreiskoolide kõrvale nn. linnakoole. Linnakoolide sihiks oli sarnanevalt kreiskoolidega olla vaheastmeks algkoolide ja gümnaasiumide-reaalkoolide vahel. Kuna iga linnas asuvat algkooli võis kõnes nimetada linnakooliks, siis anti 31. mai 1872. a. seaduse järgi asutatud koolele pikk nimi. Näiteks oli Tartu Linnakooli ametlik nimetus „Tartu Linnakool 31. mai 1872. a. seaduse alusel“. Riigi kulul avatavad linnakoolid olid ühe-, kahe-, kolme- ja neljaklassilised. Kursus kestis neis kooles enamikus kuus aastat, sest klasside asemel jaotusid koolid kuude jaoskonda. Omavalitsused võisid omal kulul nõuda kuueklassilisi linnakoole. Tartu neljaklassiline linnakool moodustati endisest kohalikust Vene Algkoolist 1. juulil 1877. a. keisri kinnitatud Riiginõukogu otsusega 1. märtsist 1877. aastal.

Linnakooli asutamise eellugudest on teada, et muutmise algatajaks oli Vene Algkooli esimene õpetaja-juhataja A. Tomson, kes esitas kohalikule koolidirektorile 21. detsembril 1870. a. kaheklassilise kooli muutmise kavad kolmeklassiliseks. Kooli laiendamise aluseks võttis ta saksa algkoolid, millised töötasid kolme klassiga. Õpilasi jätkuvat ka, nii väidab A. Tomson, kuna 1870. a. II semestril olnud kooli teises klassis 67 õpilast.

Laiendamise mõte leidis teostamist. 3. nov. 1871. a. lubatakse T. Vene Algkooli II klass jagada kaheks jaoskonnaks. Tegelikult moodustati paralleelklassi asemele kolmas klass. Kolm aastat töötas Tartu Vene Algkool kolme klassiga. Siis aga tekkis uus laiendamiskava.

Kooli kolmeklassilisena töötamise ajal valmis linnakoolide, uue koolitüübi seadus, mille järgi ühendati alg- ja alamkoolid linnakooliks ja anti neile suureks ülesandeks abistada venestamise alal riigi ühtlustamist.

Teiselt poolt nõudis rahvas koole. 19. sajandi seitsmekümnendate ja kaheksakümnendate aastate vahemikus omandavad eestlaste ärgeandud vaimsed püüded kulminatsiooni enne reaktsiooni — venestamist. Ainelise jõukusega kasvab tung koolihariduse järele. On aga palju neidki, kes oma lastele tahavad kergendada tulevikku; ihaldatakse venekeelset kooli, et riigikeele oskusega hõlpsamini edasi jõuda. Säärase meeleoluga ongi seletatav, et Tartu Vene Algkool, mis oli asutatud linna vene soost kodanikkude lastele, peagi täitub eestlasist õppuritega. Kooli kolmeklassiliseks muutmise järel on sisse astuda soovijate arv niivõrd suur, et osa jääb veelgi vastu võtmata.

Kooli laiendamine on uuesti päevakorral. Põhja-Liivimaa koolidirektor T. Gööck algatab Tartu Vene Algkooli muutmise küsimuse 4-klassiliseks riiklikuks linnakooliks (13. veebr. 1874). Direktor Gööck soovib kooli otsekohe muuta linnakooliks 1872. a. 31. mai seaduse alusel. Ta esitab Vene Algkooli õpilaste arvu kohta statistilisi andmeid viimase 6 aasta jooksul, millest on näha, et aastate jooksul järjekindlalt jääb ruumi puudusel õpilasi vastu võtmata. Pealegi tõusvat mõnes jaoskonnas õpilaste arv üle 70, ei olevat aga üheski jaoskonnas õpilasi alla 50.

T. Gööck esitab ka järgmised tingimused:

1. Linnakool allugu kohalikule koolidirektorile.
2. Ev.-luteriusuliste õpilaste jaoks määratagu usuõpetaja samasuguste õigustega ja palgaga kui veneusuliste õpetajale.
3. Kuigi suurem osa õpilasist on eestlased — on soovitatav õpetada kolmes ülemas klassis saksa keelt à 3 tundi nädalas.
4. Kiriku-slaavi keele lugemine ja tõlkimine olgu mittesunduslik õpilasile-mittevenelasile.
5. Koolimaks olgu 1. kl. 4 rubla, 2. kl. 6 rubla, 3. kl. 8 rubla ja 4. kl. 10 rubla aastas.

6. Eriainete õpetajaile tasuda linnakooli koosseisude järgi:

võimlemiseõpetajale aastas 75 rubla,
evang.-luteri usu õpetuse eest 390 rubla,
saksa keele õpetamise eest 270 rubla.

Seega aastane kuluarve koos tavaliste kuludega, mis seaduses juba varem fikseeritud, 4910 rubla.

Järgneb kolm aastat kestev andmete kogumine; algab Tartu koolkonna kuraatori Saburovi, koolidirektori ja haridusministeeriumi vaheline kirjavahetus, mille lõpptulemuseks on Tartu Vene Algekooli muutmine 4-klassiliseks linnakooliks arvates 1. juulist 1877. aastast (keisri otsus 1. märtsist 1877. a.). Peab nimetama, et kõiki direktor T. Gööcki tingimusi ei täideta.

Linnakoolis avati kolm nooremat klassi, kuna neljas klass avatakse a. 1879. Õpetajaiks jäävad samad, kes töötasid koolis algkooli-päevil: inspektori k. t. Al. Tomson (21 tundi näd.), õpetajad Konst. Žukov (22 tundi näd.), Ivan Pimenov (22 tundi näd.), vene usu õpetaja preester Joan Žemtšuzin (11 tundi näd.), lut. usu õpetaja stud. theol. S. Keller (6 tundi näd.), kirikulaulu õpetajaks veneusulisile köster Skoropostižnõi (2 tundi nädalas).

1877. a. esimese tunnikava järgi on 1. klassil 8 t. vene keelt, 6 t. usuõpetust (veneusulisile), 4 t. rehkendust, 2 t. saksa keelt, 2 t. usuõpetust (ev.-luteriusulisile), 2 t. õigeusulisile kirikulaulu koos teiste klasssega, 1 t. laulmist. Kokku 23 tundi. Peamiseks töötajaks 1. kl. Ivan Pimenov.

2. kl.: 6 t. vene keelt, 6 t. rehkendust, 4 t. geomeetriat, 3 t. usuõpetust õigeusulisile, 3 t. looduslugu, 2 t. saksa keelt, 2 t. usuõpetust ev.-luteriusulisile, 2 t. vene kirikulaule koos teiste klasssega, 1 t. ajalugu, 1 t. geograafiat, 1 t. laulmist. Kokku 30 tundi. Suurim tundide arv K. Žukovil.

3. kl.: 5 t. vene keelt, 5 t. rehkendust, 4 t. geomeetriat, 3 t. looduslugu, 3 t. saksa keelt, 2 t. ajalugu, 2 t. joonistamist, 2 t. usuõpetust õigeusulisile ja ev.-luteriusulisile, 2 t. kirikulaulu, 1 t. geograafiat, 1 t. laulmist. Kokku 31 tundi. Klassis A. Tomsonil ja K. Žukovil mõlemal tunde 13.

Töö raskuspunkt lasus vene keele ja matemaatika õpetamisel.

Kohaliku saksluse vastu- Linnakoolide seadusega anti
aktioon linnakoolele. Balti kubermangudes sakslusele
tugev hoop, kuna kõik riigi ku-
lul peetavad saksakeelsed kreiskoolid said õppekeeleks vene
keele. Kreiskoolid olid aga eestlaste ja lätlaste saksastamise
taimelavaks. Peale selle asutati väiksemasse linnadesse ja
aleveisse uusi venekeelseid linnakoole (Põltsamaa, Mustvee,
Tapa jt.). Säärane venestamiskatse aga tekitas vastuakti-
ooni. Baltimaa sakslased olid oma positsiooni seevõrra kind-
lustanud, et enne 1850. a. oli uue venekeelse kooli asuta-
mine kubermangus võimalik ainult keisri kinnitamisel. Vene-
keelseile linnakoolele töötati vastu juba enne nende asuta-
mist. Tartu Linnakoolile, mis asutati 1877. a., on kohalik-
kude sakslaste vastuaktioon algatatud juba a. 1874, nagu
ilmneb Tartu koolidirektori T. Gööcki aktide kaustast.
Taheti asutada saksakeelseid linnakoole ja neid asuski tööle
linnades vähemalt algusklassidega.

Tartu tookordne linnavalitsus esitab kava saksakeelse
linnakooli töötamiseks ja loetleb summasid, mida linn tasuks
kooli asutamisel. Alles kolm aastat hiljem — pärast Tartu
Linnakooli avamist — saab esitis käigu 2. aug. 1877. a. Asu-
tamisluba saabub veelgi hiljem ja seejärel võidakse avada
kavatsatud linna- ja kreiskooli segatüübi (2 alamat klassi
linnakooli kavaga, 2 kõrgemat klassi vastavalt kreiskoolile)
asemele 5-klassiline reaalkool (asut. luba 11. juunist 1880).
Projektis esitatud saksa keele nädalatundide arvu kärbiti aga
tugevasti: 1. kl. 8 t. asemel 2; 2. kl. 6 t. asemel 2 t.; 3.
ja 4. klassis saksa keelt à 5 t. nädalas.

Teinegi saksakeelse linnakooli asutamine luhtus. Tartu
koolikollegium kavatses Linna I Algkooli muuta 4-klassili-
seks linnakooliks. Kuraator Saburov ei anna aga esitisele
käiku ja nii võidakse avada Tartus linnasummade arvel 1881.
a. 1. jaanuaril 4-kl. linnakooli asemele 3-klassiline kreiskool.
Sellega lõpebki Tartus saksluse atakk venestamise vastu.
Kuigi venekeelseis linnakoolest nähakse ilmsesti hädaohtlik-
kust saksa kultuurile ja -meelsusele, ei suudeta ometi vaja-
likke samme selle vastu legaliseerida.

Venestamine Tartu Linnakoolest kui riigi õppeasutis oli
Linnakoolis. õppekeeleks vene keel. Seaduses
(1872. a.) ei tehtud ainustki eran-
dit ükskõik millise keele kasuks. Emakeeles võidi muulasile,
s. t. mitte-venelasile õpetada ainult ev.-luteri usuõpetust ja
luteri usu kirikulaule. Viimatinimetatud ainete õpetajad ja

saksa keele õpetaja pidid seaduse järgi saama tasu riigisummadest, aga tegelikult makseti usuõpetajaile kooli erisummadest. Selle vastu veneusuliste õpetaja oli eelistatud seisukorras, õpilasi võis ka mitte olla — õpetaja oli igas koolis siiski. Loomulikult ei saanud ta töötada säärasel juhul klassis, vaid ta piirdus ametlike palveteenistuste täitmisega. Palga sai veneusuliste õpetaja kui määraline riigilt. Säärane surve ev.-luteri usu õpetajaile aitas venestamist tõhusalt, kuna koolidel sageli puudusid summad omal arvel õpetajaid palgata.

Venestamise sihiga määratakse Tartu Linnakooli õpetajaiks, samuti kui teisisse linnakoollesse, rohkel määral venelasi. Kuigi kuraator Kapustini ajal suurenes venelasist õpetajate arv, määrati ometi ametisse kutseõiguslikke kodumaalasi. Kuraator Lavrovski aga põlgab isegi veneusulisi eestlasi ja venestunud lätlasi, kohtadele määratakse umbkeelseid venelasi. Et eestlasist õpetajate pääsu linnakoollesse takistada, korraldas Lavrovski õpetajate ettevalmistamise endisest viisist ümber; nimelt saadi linnakooliõpetajaid seminari- või linnakooliharidusega noormehist Peterburi Õpetajate instituudi erikursusega. Oppimiseks Peterburis olid Baltimaade jaoks vastavad stipendiumid. Need määrab N. Lavrovski edaspidiseks ainult venelaste kasutada. Venestamisele annab aga uut hoogu senaator Manasseini revideerimiskäik. Selle tagajärjel nõutakse 1883. a. koolikonna kuraatorilt andmeid, milliseil alusel koolid töötavad, missugused on programmid; eriliselt ollakse huvitatud vene keele, vene ajaloo ja vene geograafia õpetamisest. Revideerimisele järgneb venestamise kulminatsioon. Siseministri ettepanekul käskis keiser 28. nov. 1885. a. kõik ev.-luteri kihelkonna- ja vallakoolid ja õpetajateseminarid Eesti- ja Kuramaal allutada haridusministeeriumile.

Õppe- ja riigikeelena kehtida sai ainuõiguse vene keel. Esmajoones tuuakse vene keel koollesse, siis hiljem ka teisisse riigiasutisisesse.

Tartu Linnakool nimetatakse 1893. a. Jurjevi Linnakooliks ja sellest ajast alates saab Linnakoolgi venestamise ränka kätt tunda. Järgneb ettekirjutisi ja korraldusi üksteise otsa. Näiteks võib nimetada nõudlikkust raamatukogu alal. Juba 1891. a. nõuab kuraator Kapustin Linnakooli inspektorilt aruannet olemasolevate raamatute kohta. Ja alles kuu aega möödunud, tuleb käsk hankida kogusse juurde soovitatavaid raamatuid. Tahetakse teada, kas Tartu Linnakooli raamatukogus on olemas Batjuškovi piirimaid käsitlevaist teoseist (neid oli soovitatavaid kaks) ükski raamat, ja kui on,

siis milline neist kahest. Ei nüüd enam aidanud puiklemine: osteti siis koolile mõlemad nõutud köited ja teatati nõuete kohaselt direktorile sellest ametliku kirjaga. 1893. a. sunnitakse kool ostma K. Ordnõi teost „Soomemaa vallutamisest“. Ka vaimulikke raamatuid luteriusulisile soovitati sageli mitte ev.-luteri konsistooriumi, vaid vene vaimuliku ülemuse arvamuse järgi. Nii teatab rahvakoolide direktor Linnakooli inspektorile 23. mail 1895. a., et on lubatud kasutada luteriusulisile teatavad seitse raamatut, kuna Riia ja Miitavi peapiiskop Arseni sellega olevat nõustunud. Et venestamine Linnakoolis pinda leidis, tunnistab inspektor Hanseri aruanne 1892. aastast, milles ta kiidab õpetaja Vassili Laffinit, kes olevat vene kirikulaulu alal edukalt töötanud ja väheseile veneusulisile lisaks suure hulga ev.-luteriusulisi suutnud kooris veneusulisi laule kaasa laulma panna.

Linnakooli õpilasist. Linnakoolil pole õpilaste matrikliraamatut. Seepärast on ülevaade arvilisele osale õpilastest kitsas. Tartu Linnakooli algaastal (1877) astusid kooli rõhuvas enamuses end. T. Vene Algekooli õpilased. Insp. A. Tomsoni aruande järgi 12. sept. 1877. a. oli I klassis 70 õpilast, II klassis 41 õpilast ja III kl. 30 õpilast (IV kl. avati a. 1879). Kooli õpilaste üldarv on seega 141. Esimeste lendude hulgas esineb ka hiljem tuntud nimesid, näit.: I kl. Paul Sirotkin, Tartu Linnakooli pärastine inspektor; II klassis Johan Koorits T. L. I Algekooli kauaaegne juhataja, ja Evald Steinberg T. L. III Algekooli juhataja.

Linnakooli õpilaste arv langeb järgmisel õppeaastal (1878) 102. Põhjus: inspektor A. Tomson lahkus oma kohalt, asudes Tartu II õpetajateseminari avamise korraldustöele, ja viis hulga Linnakooli õpilasi edasi töötama avatud seminari. Seminari õpilasiks pääsesid linnakoolipoisid kui end. Vene Algekooli kasvandikud hõlpsasti vene keele oskuse tõttu. Peale selle olid nad aastailt sobivas eas (J. Koorits 17-aastane, M. Lukin 16-a.). Järgnevadki kolm-neli aastat on Linnakooli õpilaste vähenemise põhjus avatud seminaris; siis aga tõuseb konkurents seminari sisseastumisel ja Linnakooli õpilaste arvu vähenemine lõpeb.

Linnakooli esimese aastakümne lõppedes ulatub õpilaste arv 200 ligidale. 1887. aastal jagati I klass õpilaste rohkuse tõttu kaheks jaoskonnaks; 1888. a. toimitakse samuti II klassiga, nii on Linnakoolis kuus iseseisvat klassijaoskonda. Õpilaste üldarv aga on üle 200.

Õpilaste tung Linnakooli on seletatav vene keele õppimise tahtega. Vanemad tahtsid hõlbustada laste edaspidist tegevust kroonuteenistuses ja eraelus. Et kooli lõpetajaile pääs gümnaasiumesse ja reaalkoolesse vanuse tsensuse ja vanade keelte puuduliku oskuse tõttu on takistatud, siis siirduvad edasipüüdlikud lõpetajad erikutsekoolesse. Neist nime-tamisväärne on junkrutekool Vilnos; püüti edasiõppimise teel jõuda Pihkva maamõõtmiskooli ja muissegi tehnilisesse õppeasutisisse; on kursuse lõpetajaid, kes algkooliõpetaja kutse omandasid erikatsetega või pedagoogilisel aastakursusel. Suur osa lõpetajaist leidis aga ametnikuna teenistust postkontoreis, renteides, politseiasutis ja ka teisis riiklikes asutis.

Edasiõppimine Linnakooli lõpetajaile, 17—18-aastasile poistele, oli võimalik Hugo Treffneri eragümnaasiumi kaudu, kus tollal õpilaste vanusele rõhku ei pandud. Palju endisi Linnakooli kasvandikke on suutnud siiski omandada kõrgema hariduse.

Algul on kursuse lõpetajate arv väike. Esimesed lõpetajad on Aleksander Reinberg ja Jankel Hirschovitsch, viimane olevat esimene ning viimne juudi soost kasvandik Linnakooli ajastus. Tartu Linnakooli õppeaasta lõppes detsembris, mil toimusid lõpu- ja üleviimis-eksamid. 20. sept. 1886. aastal palub õppenõukogu õppeaastat pikendada poole aasta võrra, seega jääksid eksamid järgneva 1887. aasta maile ja juunile. Esildus on vastu võetud ja 1887. a. peale teostuvad üleviimised ja katsed ikka kevadel.

Esimesel aastakümnel oli lõpetajaid: 1879. a. — 2; 1880. a. — 2; 1881. a. — 4; 1882. a. — 3; 1883. a. — 5; 1884. a. — 6; 1885. a. — 7; 1886. a. — pole lõpetajaid; 1887. a. — 8.

Õpilaste üldarvust on andmeid ainult viie aasta kohta: 1877. a. õpilasi 141; 1878. a. õpil. 102; 1885. a. õpil. 137; 1886. a. õpil. 207; 1887. a. õpil. 187. Kursuse lõpetanute protsent õpilaste üldarvust on suurim 1885. aastal — 5,2. Keskmiseks protsendiks osutub 2 ja 3.

Õppimine Linnakoolis on maksuline. Koolimaksu tõstatatakse järk-järgult kuni 25—30 rublani aastas klassidele vastavalt ülenevas järjestuses. Kehvemate vanemate lapsi vabastatakse õppemaksust keskmiselt 10—12% õpilaste arvust. Kehvuse tõttu lahkuvad õpilased sageli koolist enne kursuse lõpetamist. Selle kohta kirjutab insp. Hanser aastal 1888:

„Tartu Linnakoolis õpivad enamalt jaolt vaeste vanemate lapsed. Vanemad ei suuda lapsi kaua koolitada ja võtavad neid koolist juba I klassi või II klassi alama jaoskonna kursuse lõpetamise järel, andes neid teenistusse mitmesugustesse töökodadesse ja poodidesse; II ja III klassist astuvad õpilased kooliõpetajate seminari (1888. aastal 4 õpilast). Jõukamate vanemate lapsed astuvad Treffneri erakooli vanade keelte õppimise otstarbel, et pärastpoole astuda gümnaasiumi. Linnakooli astuvad õpilased enamalt jaolt kihelkonnakoolidest ja linna-alkkoolidest.“

Õpetajaist. Linnakoolide õpetajaiks ja abiõpetajaiks võisid tollal kehtiva seaduse järgi olla ainult õpetajate-instituudi kursuse lõpetajad. Seminariharidus andis ainult alkooliõpetaja kutse, seda pidi siis kaheaastase kursusega õpetajate instituudis täiendama. Võidi aga linnakooliõpetaja kutset saada ka eelnimetatud õpetajate instituudi juures eksternina eriksameid sooritades. Tartu Linnakooli õpetajaist on valitsev enamik saanud ettevalmistuse Peterburi Õpetajate Peainstituudis või selle alamas, kaheaastase kursusega jaoskonnas, mis valmistas ette õpetajaid keskkooli nooremale klassesse.

Linnakooli algupäevil pole kuraatoril seadusele vastavaid kutseõiguslikke õpetajaid ja nii kinnitatakse siis kõik Tartu Vene Alkkooli õpetajad edasi Linnakooli õpetajaiks, vaatamata hariduslikule tsensusele. Ühtlasi antakse aga koolidirektorilt direktiiv, mille järgi madalama haridustsensusiga õpetajad peavad nõutava hariduse omandama vastavate eksamitega 1884. a. juuniks. (T. Gööcki ringkiri Linnakooli inspekt. Žukovile.) Žukov siiski eksameid ei soorita ja ta lahkub Linnakoolist 15. juulil 1886. aastal. Teised õpetajad omandasid kutseõiguse või hankisid selle vastavate ettekirjutuste kohaselt.

Eriaineina õpetatavat usuõpetust annavad veneusulisile Linnakoolis vene preestrid, neist kauemat aega Jüri kiriku preester Vassili Bessrebrenikov (1880—1907); ev.-luteri usu õpetajaiks algaastail on teoloogia üliõpilased, hiljem aga kutseõiguslikud linnakooliõpetajad, võib aga leida ka kirikuõpetajaid (näit. vabameelne õpetaja Adalb. Klaassep, kes õpetas peale Linnakooli veel Realkoolis ja Tartu Õpetajate-seminaris). Ajutiselt on vene usu kirikulaule õpetanud Tartu Jüri kirikukooli õpetajad, ev.-luteriusulisile kirikulaulu tunniandjaks oli abiõpetaja kohusetäitja F. Perli, kes oli ka hilisem Linnakooliõpetaja ja okupatsioonipäevade tulles lühikest

aega Kõrgema Algkooli inspektori k. t. Laulmist õpetasid Linnakooli kutseõiguslikud õpetajad, orkestrit on juhitanud Daniel Alba (alates 1. maist 1901. a.), kes oli allohvitseride koolis viibides vastava praktilise omandanud. Oli orkestri-muusika õpetajaks 1. juulini 1917. a.

Juba Linnakooli teisel tegevusaastal (1878) katsetatakse käsitöö õpetamisega. Aine on mittesunduslik õpilasile, — õpetatakse nimelt korvipunumist. Õpetajaks palgatud korvipunuja G. Sulkovski. Samal aastal asub ametisse käsitööõpetajana Saksa Õpetajateseminari lõpetanud T. Rähn. Inspektor Hanser aga korraldab juba käsitööd puutöö alal. Hanser korraldab Riia tänavas õuemajja käsitööklassi ja õpetab seal iga päev kella 4—6 p. l. Algul võetakse õpilasilt-töötajailt 1 rubla poolaastas, hiljem kaob erimaks. Käsitöö-alasid aga laiendatakse, enne 1890. a. olla korraldatud raamatuköitmise õpetamine ja inspektor Nikonovitš korraldanud puutöö-osakonnale juurde ka rauatöö-osakonna.

Võimlemine on usaldatud kaitsevaelasile. 1878. a. toimib õpetajana alamleitnant Konst. Jevreinov. 1886. a. võimeldakse määralise õpetaja R. Kadobnovi juhatusel, tema järglane on jälle ohvitser.

Kuna Linnakooli asumisega Riia tänavasse (26. mail 1889. a.) saadi koos majadega ka suur krunt, siis korraldas insp. Nikonovitš 1900. aastast alates aiatöö-õpetust kevaditi ja sügiseti. Mälestusist selgub, et õpetuslik osa aiatöös tagasihoidlik olnud, enam aga nõutud praktilist töötamist.

Inspektor Hanseri ajal (1886—1900) on koolis õpetajaid, kes kirjanduslikult tegevad olid. Neist võib nimetada: J. Davis — oli paljude metoodika- ja õpperaamatute autor; M. Stoljarov tegeles vene kirjanduslooga; G. Jurevitš oli matemaatika õpperaamatute autoriks, aga olevat kuraatorilt ja õppekonna inspektorilt märkuse saanud puuduste pärast kümnendmurdude õpetamise alal. Tartu Linnakooli väga sageli eriti tõhusat tööd tegevasse õpetajakaadrisse on sattunud ainult üksikuid nõrgemaid õppejõude. Nimetada on ka ühte juudi soost õpetajat Sergei Nürenbergi, kes edasijõudmise sihiga läheb juudi usust ev.-luteri usku ja sellest omakorda vene õigeusku. Tekkinud tüliküsimuse tõttu ametialal lahkub N. omal soovil ametist (1893). Hiljem T. Linnakooli õpetajate peres pole juute olnud. Küll aga leidub siin rohkesti venelasi, üksikuid eestlasi ja lätlasi.

Rahulikumaks ja töölt sisukamaks osutub Tartu Linnakoolis inspektor Hanseri aeg (1886—1900). Õpetajad mõistavad vaatamata erirahvusile üksteist ja rahulikku kind-

lailmelist tööd ja vastastikust sõprust ilmestavad õpetajate korduvad vastastikused külaskäigud. Traditsiooniliseks kujukuneb näiteks iga-aastane pannkookide söömine „Vanemuises“ võinädala puhul.

Seevastu rahutumaks ajaks on inspektor Nikonovitši aeg (1900—1907). Kaasaegne ilmestab N. küll kui töökat ja korralikku õpetajat ja nõudlikku inspektorit, aga lisandusist selgub, et N. on ühtlasi auahne ja hoolimatu iseloomuga. Pedagoogikanõukogus surub ta oma arvamused alati ainuõigeina läbi ja tekitab üleoleva käitumisega antipaatiat enese vastu kogu õpetajaskonnas. Insp. Nikonovitši ajal oli ka omal ajal laineid löönud dr. M. Veske austamisõhtu „Vanemuises“ 1903. a., mille tagajärjena linnakooliõpetaja M. Okas paigutati ümber Kuramaale Talseni linna (5. augustil 1903. a.). Abikooliõpetaja M. Lukin vabastati ametist ja õpetaja Paavel Sirotkinile tehti kuraatori poolt noomitus hoiatusega järgnevast vallandamisest. Kõik see ainult inspektor Nikonovitši kaebe tõttu, mille aluseks oli nimetatud õpetajate 17. jaanuaril 1903. a. „Vanemuises“ peol viibimine. Peale nende karistati ka õpilasi „elukommete“ hinnangu alandamisega.

Sellest rahutust ajajärgust on aga praeguse 15. Algkooli saali ehitamine.

Oma viimased inspektoriaastad on Nikonovitš kõikuv. Vene keele oskus koolis langeb juba 1905. a. alates ja vaatamata igalaadseile ponnistusile ei suuda õpetajad keeleoskuslikku taset tõsta. Revidendelt saadud märkused ja õpilasisse nakanud vabameelsuse õhkkonnast tekkinud summutamatud konfliktid sunnivad inspektorit ja õpetajaid esitama kollektiivpalvet ümberpaigutamise asjus (17. detsembril 1905. a.). See toob aga uue märkuse õppekonna kuraatorilt, koos ähvardusega üksikuid vallandada (11. jaanuaril 1906. aastal). Pärast 1905./06. aastat juhatas Nikonovitš Linnakooli veel umbes aasta ja varises siis ootamatult mullarüppe 18. märtsil 1907. a.

Viimaseks Tartu Linnakooli inspektoriks oli Paavel Sirotkin (1907—1913). Teda tunti kui vastutulelikku ja heasoovlikku inimest. Erilist tõusu õppetöös tema ajal ei saa nentida. Tunduvaid takistusi selleks tegi liiga suur õpetajate vaheldumine. Õpilaste hulgas P. Sirotkin omas populaarsust heas mõttes. Tema eestvõttel sooritas üks lõpetajate grupp õppereisi Peterburi.

Tartu Linnakool oli ametlikult neljaklassiline, kuueõppeastase kursusega. 1886. a. alates töötas aga kool

kuue jaoskonnaga, mõnel aastal tõuseb jaoskondade arv seitsmele. Algul kasutatakse alamate klasside õpetajaiks algkooliõpetajaid, hiljem aga luuakse kaks ülemäärast õpetaja kohta ja seega ühtlasi on kogu õpetajaskond koosnev ainult kutseõiguslikest linnakooliõpetajaist. Peab taas nime-tama, et Linnakoolis oli juba 1872. a. seadusega saksa keele õpetamine lubatud ja selleks saadi riigilt 180 rubla aastas.

Nurinat aga tekitas madal palganorm — õpetaja palk oli 615 rubla, samas aga linna kulul ülalpeetavate algkoolide õpetajate aastapalk tunduvalt suurem.

Tartu Linnakooli juures korraldati 1900./01. a. õpetajate ettevalmistamise kursus. Kursusele võeti linnakooli-haridusega noormehi. Kursante oli kaheksa, kes kõik pärast lõpetamist kutseõiguslikeks algkooliõpetajaiks kinnitati. Lõpetajad olid: David Grünberg, Aleksei Väli, Leonti Burkovski, Eduard Hubel, Johannes Kuusik, Ernst Neuland, Oskar Jakobi ja Peeter Sarnit. Pedagoogilised kursused keetsid T. Linnakooli juures ainult ühe aasta, siis viidi nad üle Valga Linnakooli juurde (1902). Kursuste korraldamiseks määrati riigilt 1000 rubla.

Kõrgem Algkool 1913—1918.

Kuna Vene linnakoolid vajasisid reformimist õppekavade, õpetajate palkade alal ja eriti programmilisis sõltuvusvõimalusis gümnaasiumide ja reaalkoolega, siis alati juba 1906. a. paiku 1872. a. seaduse muutmise eelnõudega. Olulisemaks muutis reformikava 1909. a. Peterburis peetud linnakooliõpetajate kongress. Lepitakse kõigiti haridusministeeriumi kavadega, ainult uues kooli nimetuses tekkis vaidlus. Kool nimetatakse „kõrgemaks algkooliks“, nii soovis seda haridusministeerium (12. aprillil 1912). Tartu Linnakool nimetatakse Kõrgemaks Algkooliks 1. jaanuarist 1913. a.

Kõrgem Algkool oli neljaklassiline, Tartus rohke õpilaste arvu pärast paralleelklassiga. Kooli I klassi võetakse õpilasi 10—13-aastasi, kusjuures neilt nõutakse teadmisi ministeeriumikooli I klassi kava ulatuses. Minist.-kooli I kl. õppekursus kestis kolm aastat, seega on Kõrgema Algkooli esimene klass neljas õppeaasta, ja neljas klass vastab seitsmendale õppeaastale. Kõrgema Algkooli lõpetaja teadmised vastaksid seega meie 5-klassilise keskkooli 3. kl. lõpetaja omile. Kõrgema Algkooli õppekavu lähendati keskkooli omile, aga ühtluskooli põhimõte on siiski teostamata.

Kõrg. Algkooli I ja II klassist võib eksamitega keelte alal minna järgnevasse (vastavalt II ja III) klassesse keskkooles. Kooli ülalpidamiseks määratakse Tartu Kõrgemale Algkoolile riigilt 2050 rubla. Õpetaja algpalgaks aastas 960 rubla, mis iga viie aasta järele tõuseb 180 rubla võrra. Kõrgeim palk 1680 rubla. Teenistusaeg 25 aastat — pensioniks algpalk. 1. juulist 1917. a. tõstetakse palku (1440—2240 r. aastas).

T. Kõrgema Algkooli juures korraldatakse pedagoogilised aastakursused õpetajate ettevalmistamiseks Riia õppekonna kuraatori korraldusel. Maailmasõjas 1915. a. võidukad sakslased ähvardavad mere kaudu Kuressaare linna ja seepärast tuuakse kursused Tartu Kõrgema Algkooli juurde. Kursuse lõpetavad 15. aprillil 1917. a. algkooliõpetaja kutsega: Marie Vaga, Daved Koppel, Elisabet Lampson, Antonina Lupkin, Paul Mitt, Oskar Õunapuu, Alma Pau, Minna Purga ja Johanna Terras.

23. märtsil 1918. a. lõpetab teise, ühtlasi ka viimse pedagoogilise kursuse Kõrgema Algkooli juures 19 kursanti: Elfr. Anderson, Luise Arjukese, Nadežda Liepa, Alice Neuman, Valli Otsmeier, Salme Priks, Julie Purru, Johannes Reisenbuk, Marie Tikkar, Aleks. Toots, Vladimir Jermakov, Voldemar Rode, Anna Loskit, Hildegard Õunapuu, Olga Pillesson, Otto Mauer, Jaan Schumann, Johan Svestin ja Elmar Kadak.

Tartu Kõrgem Algkool sai normaaloludes töötada ainult ühe õppeaasta (1913—14). Maailmasõja aastail on maja kahe kooli tarvitusel, sageli töötab Kõrg. Algkool pärastlõunati. Õpilaste ja õpetajate koosseis kiiresti muutuv, kõik mõjutab õppetegevust negatiivselt. Lõpuks saabus Saksa okupatsiooniaeg, mis sundis Tartu Kõrgema Algkooli varandusi ja enamikku dokumendest evakueerima Venemaale Jaroslavi (22. veebr. 1918). Inspektor Platon Lupkin tuli aga Venemaalt tagasi ilma varandusita. 1919. a. esitatud nõuded kooli varanduse tagasisaamiseks olid tagajärjetud. Kõrgema Algkooli lõpupäevaks osutub 23. aprill 1918. a. Selle päevaga lõpeb ka Vene aeg T. L. 15. Algkooli eelkäijate ajaloos.

Poeglaste Keskkool VIII 1918. — 1. XII 1918.

Sakslased avasid endise Tartu Kõrgema Algkooli asemele Preisimaa koolide eeskujul üheksaklassilise Poeglaste keskkooli (august 1918). Peale üheksa põhiklassi on koolis kaheksal klassil paralleelklass, seega 17 klassikomplekti.

Õpilaste üldarvu (528) suuruse tõttu anti koolile ka maja Pepleri tn. 13 (praegune T. Pedagoogiumi asukoht). Õppejõude on 21. Kooli rektoriks Ernst Eisenschmidt. Tartu Poeglaste Keskkooli tegevus püрдub nelja kuuga. Juba 1. detsembril 1918. a. vallanduvad õpetajad ja Tartu Linnavalitsus volitab kooli endist õpetajat A. Kurvitsat kooli varandusi üle võtma.

Kõrgem Rahvakool 1919—1921.

Veneaegse Linnakooli ja okupatsiooniaegse Poeglaste Keskkooli asemele asutatakse 1. jaan. 1919. a. Kõrgem Rahvakool. Korraldustööde tõttu asutakse õppetöele alles 1. veebr. Kõrgem Rahvakool oli seitsmeklassiline, kusjuures Poegl. Keskkooli alam, s. o. üheksas klass nüüd muudeti esimeseks ja vastavalt end. kolmas klass Rahvakooli seitsmendaks klassiks. Endise Poeglaste Keskkooli teise ja esimese klassi õpilased astusid kohalikku Saksa keskkooli. 1918./19.

Eesti
Vabadussõjas 19 aug. 1919 a.
langenud Tartu kõrgema
Rahvak.-praeguse XV algk-
õpilased:

Nikolai Kapst
1902 - 1919.

Viktor Klimberg
1901 - 1919.

Voldemar Fr. Looga
1900 - 1919.

Teie kangelasmeel olgu
meile eeskujuks!

Mälestustahvel kooli saalis.

õ.-aastal on klassikomplekte 11. Kõrgema Rahvakooli neli kõrgemat klassi vastasid programmilt 4-klassilisele vene kõrgemale algkoolile, kolm alamat aga ministeeriumikooli esimese klassi kolmeaastasele kursusele. Kõrgema Rahvakooli esimeseks juhatajaks valis Tartu linna ja maakonna ühine haridusnõukogude koosolek A. Kurvitsa, kelle lahkudes valiti uueks juhatajaks M. Okas (8. veebr. 1919. a.)

V. Klimberg.

N. Kapst.

Koolitöö korraldatakse endiste õppekavade (Ignatjevi õ.-k.) alusel, kuni ilmuvad nn. Mikkelsaare õppekavad. Vanemais klassis (6. ja 7.) on isegi õppekeeleks taas osaliselt vene keel. Võõrkeelena õpetatakse vene keelt ka keskmises klassis. Korraküsimusis on Kõrgema Algkooli aeg raske. Sõja taustal langenud distsipliinitunne on peagu kadunud ja kuna kooli õppejõudude hulgas (13 õpetajat) on 7 naisõpetajat (neist kaks äsja gümnaasiumi lõpetanud), siis on korraldamine veelgi raskem.

Kõrgema Rahvakooli asutamisega vähenes klassikomplektide arv ja seepärast koondati kool Riia tänavas asetsevasse majja. Sama maja soovis ka tollaegne Reaal-Komertsikool. Linnavolikogu otsustas aga Kõrgema Rahvakooli kasuks — maja jäi endisele kasutajale.

Tartu Kõrgem Rahvakool on otseses seoses meie san-garliku vabadusvõitlusega. 1919. a. kevadel mobiliseeriti Kõrg. Rahvakoolist 33 õpilast, neile liitus vabatahtlikke. Pihkva rindel langesid Kõrgema Rahvakooli 7. klassist mo-

biliseeritud kolm õppursõdurit kalmurüppe, tuues ohvriks endi elud isamaa päästmisel. Nende mälestus annab järgnevaile põlvile usku endisse, usku oma võimisse ja usku Eesti tulevikku. Langenute matuseist 25. aug. 1919. a. võttis osa kogu koolipere, avaldades nii lahkunud kaasvõitlejaile ja õpilasile viimset austust.

V. Looga.

9. novembril 1930. a. avati langenute kaasvõitlejate poolt 15. Algkooli saalis meeldiva ja hinnatava teona mälestustahvel kolme nimega: Nikolai Kapst, Viktor Klimberg, Voldemar Looga. Need kolm nime mustal marmoril kirjutagu kuldseid ridu meie noorisse.

T. L. 15. Algkool 1921. a. alates.

Avalikkude algkoolide seadus 7. maist 1920. a. kaotab seitsmeklassilised kõrgemad algkoolid ja nimetab kooli algkooliks. 1921. a. peale kaovad 7-ndad klassid. Kehtib 6-klassiline algkool, esialgu küll nelja sundusliku klassi lõpetamisega. Kuna Tartus 1921. a. on juba 14 algkooli olemas, siis nimetatakse end. Tartu Kõrgem Rahvakool Tartu Linna 15. Algkooliks, milline nimi on püsinud käesoleva ajani. 1921. a. kevadel lõpetas kooli viimne 7. klass Kõrgemast Rahvakoolist. Algkooli lõpetajate vanus langes endiselt tavaliselt 16—17 aastalt 13—14 aastale, kuna kooliastujad olid 7—8-aastased. (Pikemalt T. L. 15. Algkoolist artiklis „15. Algkool tänapäeval“.)

Kooli juhatajaks avamisel oli A. Kurvits (1. dets. 1918. — 8. veebr. 1919.), kelle järglaseks sai M. Okas (8. veebr. 1919. — 31. juulini 1932.). 1. aug. 1932. a. valiti 15. Algkooli juhatajaks Juhan Tork, kes nimetatud kohal töötab tänapäevani.

Õpetajaist, kes pikemat aega on töötanud Tartu Linna 15. Algkoolis, on nimetada: Georg Kiiman (1. veebr. 1919), Ferd. Tigane (3. okt. 1919), Juhan Karma (1. aug. 1920), Salme Lokk (1. aug. 1922) ja Artur Kink (20. jaan. 1926). Kõik nimetatud õpetajad töötavad juubeliaastal T. L. 15. Algkoolis.

Käesolev ülevaade on kirjutatud hr. M. Okase kogutud andmeil koostatud koolikroonikast.

Ülevaade koolimaja korraldamise käigust.

J. Sütt.

XV algkooli ruumide järkjärguline korraldamine ulatub oma algusega kaugesse minevikku. Hoone müüride struktuuri järgi otsustades on maja esialgu olnud ühekordne, 19 m pikk, 11 m lai ja 3 m kõrge. Ruumide paigutusest on näha, et maja pole esialgu mitte ehitatud koolimajaks. Hiljem on hoonet pikendatud 6 m võrra, siis teist korda veel 6 m võrra. Kolmandas järjekorras on teostunud teise korra pealeehitamine kõrgusega 3,90 m. See pealeehitus on toimunud juba kooli nõuete kohaselt. Ühendes pealeehitusega on hoonet jälle pikendatud 6 m võrra trepikoja jaoks. Nähtavasti on see suurem juurdeehitus teostunud ajal, millal selles majas asus saksa seminar. Samal ajal on ehitatud ka õuepoolsed tiibosad 14×7 ja 6×9 m².

Kuna alumise korra ruumid läbikäidavatena ei vastanud kooli nõuetele, siis on need jäänud suuremalt osalt kooli juhataja korteriks. Klassid on aga paigutatud ülemisele korrale, kus ruumid olid ehitatud juba koridorisüsteemiga. Alumisele korrale jäid füüsikakabinett, garderoob ja tualettruum. Niisugusena võttis maja enda kasutamisele Linna-kool 1889. a.

Nagu teada, leidis Linnakool rahva poolt õige rohkem kasutamist. See oli ka arusaadav, sest gümnaasiumi pääsemine oli õige raskendatud majanduslikult ja Linnakool osutus ainukeseks kooliks peale õpetajateseminari, mis andis algkooli ja gümnaasiumi vahelise hariduse. Pealegi said Linna-

kooli lõpetajad riigiteenistuse õigused, milliseid näiteks ei olnud mitte õpetajateseminari lõpetajail, sest viimane oli puhtal kujul ainult õpetajate kutsekool. Sellisest suurest Linnakooli kasutamisest tingituna hakkas peatselt tunda andma uuesti ruumide kitsikus. See kitsikus lahendati 1902. a. Linnakooli 25. a. juubeli puhul. Siis teostati eristiilne ots-ehitis, mis mahutas alumisel korral kaks klassi ja teisel korral saali. See juurdeehitus teostus nagu teada kooli oma erisummadega.

Sellisenä jäi hoone püsima kuni Saksa okupatsiooni ajani. Siis likvideeriti koolijuhataja korter ja loodi seesmise ümberehitusega juurde 3 klassiruumi ja koridor.

Klassiruumide arvult sai maja nii suureks, et Eesti iseisvuse ajal võis kõrgem rahvakool töötada 10 klassikomplektiga. Seejuures osutus aga suureks defektiks kõrvalruumide puudumine, isegi raamatukogu jäi ilma ruumita, rääkimata veel teistest kabinettidest. Õppevahendite kogud ja raamatukogu asetsesid lihtsalt koridorides üksikutes kappides killustatult.

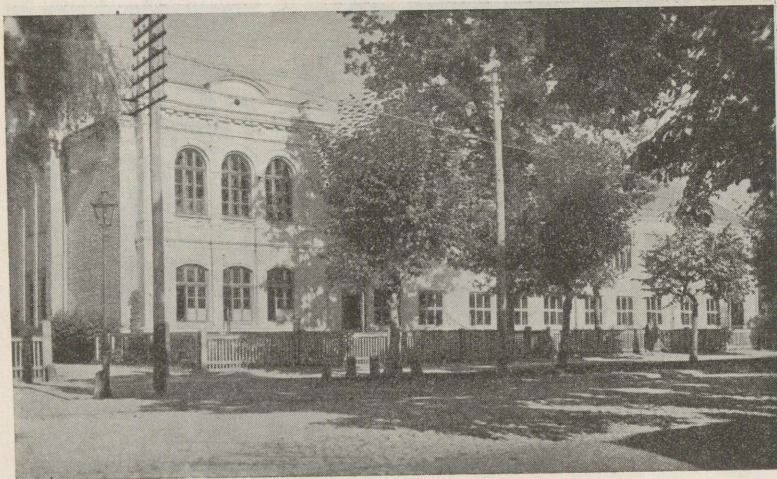
1922. a. asus majja veel Õhtugümnaasium kaaskasustajana. Nüüd muutus ruumide küsimus eriti akuutseks, sest keskkoolil hakkas kogunema rohkesti õppevahendeid ja raamatuid. Tekkis ka veel vajadus einelaua korraldamiseks. See asetati esialgu kööki, hiljem aga jällegi koridori. Kõik see kitsendas vahetundidel liiklemist. Peale ruumide üldise kitsuse oli suureks paheks veevärgi puudumine.

1925. a. esitasid koolid Linnavalitsusele märgukirja, milles paluti asuda koolimaja korraldamisele. See ja samuti ka järgnevatel aastatel esitatud uued märgukirjad ei andnud tulemusi, sest küsimus osutus raskeks mitte ainult majanduslikult, vaid ka juriidiliselt. Hoone kuulus riigile, linna omanalitsus oli vaid kasustajaks üüri alusel. Kasustaja teostas küll jooksvaid remonte maja korrashoiu alal, kuid kapitaalsetid ümberkorraldusi ei pidanud kasustaja oma kohuseks. Riik aga ei kasustanud maja ise ja ei olnud ka asjast huvitatud.

1929. a. esitati koolide poolt Tartu Koolivalitsuse kaudu otsene märgukiri Haridusministeeriumile kui maja omanikule, näidates, et maja ähvardab muutuda täiesti kõlbmatuks õuepoolse seina pehkimise tõttu. Siis hakkas Ministeerium nõudma kasustajalt puuduste kõrvaldamist. Linnavalitsuse poolt koostati siis ka ümberehituse kava, mida oldi valmis teostama tingimusel, et maja antakse linna omanduseks kinnisvarade vahetamise korras. Küsimuse sellekujulise lahenduse eelduses esitati Linnavalitsuse poolt ümberehituse kava

1930. a. linna volikogule. Kava võeti küll volikogus vastu, kuid krediit jäi määramata üksmeele puudumisel.

Tugenedes volikogu põhimõttelisele otsusele alustati ümberehitustöödega samal aastal kavatsusega teostada kava järk-järgult iga-aastaste võimaluste piirides. Esimesel aastal teostati garderoobi ümberpaigutamine keldriruumesse ja sel-

T. L. 15. Algekooli maja.

leks vajalikkude trepiruumide ehitamine. Järgmisel aastal toimus tualettruumide ümberpaigutamine ja veevärgi ehitamine. Vee saamiseks loodi ühendus lähikonnas asetseva Poeglaste gümnaasiumi kaevuga, mille veesisaldvus osutus küllaldaseks kahe koolimaja varustamiseks. Kolmandal aastal jätkati seesmisi ümberehitusi, likvideerides liiklemise ummistuse. Selleks tuli avada ringkoridorid trepi ümber ja laiendada peakoridori. Ka saadi klasside kahanemise tagajärjel korraldada erikabinetid loodusteaduse ja füüsika õpetamiseks ning eriruum raamatukogule. 1933. a. algas linnavalitsuse lahel toetusel uue osa juurdeehitus, millega saadi avar söögisaal. Järgmisel aastal ehitati sellele teine kord peale, luues kaks uut klassiruumi. Selle tagajärjel osutus juba võimalikuks hakata ruume kasutama otstarbekohasemalt, nimelt tekkisid arstikabinet, uus õpetajate tuba, õppevahendite kogudele eriruumid, ajakohane köök, korralikud trepi- ja eeskojad ja õpilaste lugemistuba. Sellega oli teos-

tatud ka ümberehituse kava ning ruumide avaruse alal oli jõutud suur samm edasi.

Järgmisteks muredeks osutusid õhupuhastuse ja valguse küsimused ning 1935. a. asutigi esimese lahendamisele. Selleks tulid seintesse raiuda tõmbekanalid ja pööningule ehitada kipsist magistraalid, mis suubuvad ekshaustorisse. Sel-

Muruplats kooli ees.

lise mehaanilise ventilatsiooni süsteemi kaudu saadi alaline õhuvahetus, nimelt kisub tugevajõuline mootor tunnis 10 000 m³ õhku majast läbi, vahetades klassides õhu 2¹/₂ korda tunnis. 1936. a. teostus ka akende pinna suurendamine 50 prots. võrra. Selle tagajärjel tekkis klassiruumides normaalne valguserohkus, nimelt akende ja põranda pindalade vahekord ¹/₆. Ka omandas hoone fassaad moodse ilme.

Kõik need ümberehitused on teostunud Linnavalitsuse lahkelt ainelisel toetusel erakorraliste eelarvetega ja mõlemate koolide põhi- ja lisaelarvetega. Sellega on aga saadud ka rahuldada kolme peanõuet, nimelt luua ruumide avarus, korralik õhupuhastus ja küllaldane valgus klassides. Puuduliku valgusega on jäänud veel alumine koridor, kuid ka selle puuduse kõrvaldamiseks on olemas väljavaated.

Koolimaja korraldamise asi ei ole sellega siiski veel lõppenud. Vahepeal on tekkinud uued kavatsused, nimelt on soov garderoobi laiendada, vanaaegset treppi ümber ehitada praeguse ehitusseaduse nõuete kohaselt, õgvendada alumist

koridori korralikuma valguse saamiseks, saali põranda ni-
vood ühtlustada teiste ruumidega ja ehitada näitelava. Peale
selle on veel kavatsus täiendada ventilatsiooni süsteemi värs-
ke soojendatud õhu sissesurveeadmega (kalorifeeri- ja juht-
torustikuga).

Kõigi nende tööde teostamisega jõuaks koolimaja alles
seisukorda, milles ta võiks rahuldada peagu kõiki praegusaja
nõudeid. Kaugema perspektiivina on päevakorral veel aja-
kohase võimla ehitamine.

Peale siseruumide korraldamise on katsutud korraldada
ka kooli õue ja ümbrust. Koolimaja-esisele iluplatsile on
muretsetud kunstnik E. Jõesaare skulptuur „Kalurid“ ja ehi-
tatud vabaõhu-akvaarium purskkaevu ja kunstnik A. Star-
kopfi skulptuurkaunistisega „Lapsed hülgega“. Õues on
ümber korraldatud õppeaed ja asutatud avar mänguplats ja
uisuväli. Ka on õu ja mänguplats piiratud ilupuudega. Teos-
tamist ootavad veel iluaia moodne raamtara, eesõue asfalteerimine ja õuemajade ümberkorraldamine.

Mälestusi end. Tartu Linnakoolist.

Juhan Lang, Linnakooli lõpetaja 1905. a.

Kooli laadist ja kasvatustööst.

Veneaegsed linnakoolid olid täiesti omalaadsed asu-
tised, missugused meil praegu puuduvad. Et kur-
sus kestis 6 õppeaastat, siis on selle välise kokku-
sattuvuse tõttu sageli veneaegset linnakooli võrreldud meie
praeguse algkooliga. Paraku nii mitmel puhul on meie kooli
juhtivadki tegelased lasknud viia end eksiteele veneaegsest
linnakoolist ja püüdnud näiteks õppekavade koostamisel
anda meie algkoolile sama sisu, mis oli veneaegseil linnakoo-
lel. See asjaolu on tunduvalt pidurdanud meie algkooli
normaalset arengut, eriti Vabariigi algupäevil.

Milles seisab siis vahe veneaegse linnakooli ja meie
praeguse algkooli vahel? Esimene suurem erinevus meie
praegusest algkoolist on see, et mitte igauks ei pääsenud õp-
pima linnakooli. Tung oli suur ja ruumi vähe, seetõttu sai
kool endale õpilasmaterjali valida. Valik toimus muidugi
eksamite kaudu. Vastu võeti umbes pooled soovijaist. Kõva
valiku tõttu jäi muidugi noorem ja nõrgem element koolist
eemale. Seetõttu oli ka õpilaste keskmine vanus võrdlemisi
kõrge. Nii näiteks oli 1905. ja 1910. a. linnakooli lõpetaja-
jate keskmiseks vanuseks 18 aastat, s. o. 4 aasta võrra suu-

rēm kui meie praegustel algkooli lõpetajatel. Ka ühest klassist teise pääses ainult eksamite kaudu. Harilikult jäi nooremates ja keskmistes klassides istuma ligi kolmandik klassist.

Need kaks olulist tegurit — valik ja vanus — võimaldasid korraldada õppetööd linnakoolis hoopis teisiti, kui see toimub praeguses algkoolis. Õpetus oli täiesti süstemaatiline. Muidugi toimus see ainult vene keeles. Saksa keelt võis õppida vabatahtliku ainenä. Kuigi õpilased olid peaaegu 100% eestlased, ei õpetatud eesti keelt üldse. See küsimus kerkis esimest korda päevakorrade alles pärast 1905. a. oktoobri sündmusi. Peaõppeaineks olid: vene keel (päris korralik süstemaatiline grammatika kursus ja kirjanduslugu), matemaatika (võrdlemisi põhjalik aritmeetika teoreetiline ja praktiline kursus, geomeetria süstemaatiline kursus ja algebra kuni võrranditeni). Loodusteadusest anti samuti süstemaatilised ülevaated botaanikast, zooloogiast, mineraloogiast ja füüsikast. Maateadus ja ajalugu olid umbes praeguse kesk-kooli ulatuses.

Tööd tehti korralikult, sest iga õpilane teadis, et kooli lõpetamisega avanevad päris soodsad elus edasisaamise võimalused: kes astus reaalkooli või Hugo Treffneri gümnaasiumi, et selle kaudu pääseda ülikooli, kes läks junkru- või maamõõdukooli, kes ametisse postkontorisse, kantseleisse jne. Tookord oli haritud jõududest puudus ja linnakooli lõpetajad, kel oli vähegi hakkamist, ei tarvitsenud kaua oodata, et elus mõnd otsa kätte saada.

Õpetajaks olid õpetajateinstituudi lõpetanud,*) kes oma tööga päris korralikult toime tulid. Ei teinud vigä, kui poisid vahetunnil õpetajate toas käies tähele panid, et klassijuhataja enne ajaloo tundi õpperaamatust ajalugu kor-das. Samuti võeti heatahtliku huumoriga ka füüsikaõpetaja sagedasi katsete ebaõnnestumisi. Ei ole praegugi ununenud üks füüsikaõpetaja omapäraseid seletusi selle kohta, mispä-rast kompensatsioonipendel ei muuda oma pikkust tempera-tuuri muutudes. Nimelt oli füüsika õpperaamatus säärase pendli joonis. Teadsime ise väga hästi tema ehituse põhi-mõtet. Aga sama hästi teadsid kõik klassis ka õpetaja nõr-kust füüsikas ja sellepärast, n.-ö. õpetaja kiusamiseks, küsi-tigi — millest see tuleb, et säärane pendel temperatuuri muu-tudes oma pikkust ei muuda. Vastus oli järgmine: see pen-del koosneb kahesugustest varbadest: raud- ja vaskvarba-dest. Raud soojenedes paisub, aga v a s e l o n i m e l i k

*) Piirimaile saadeti üldiselt parimaid neist.

omadus soojenedes kokku tõmbuda. Sellest see siis tulebki, et temperatuuri tõustes pendli pikkus jääb samaks. Nalja sai tükiks ajaks, aga katki polnud midagi. Õpetaja — ta oli ühtlasi kooli juhataja — oli muidu hea inimene, seetõttu andestati talle ka ta nõrkused.

Tookordse õpilase olukorra iseloomustamiseks peab silmas pidama, et puudusid igasugused ringid ja muud sääraseid ettevõtted, peale kooli puhkpilli-orkestri, mis töötas väga edukalt, ja vabatahtliku osavõtu käsitööst ja aia- ning mesilastepidamisest. Õpilase töö piirdus peamiselt siiski koolitööga ja seda oli küllalt teha. Vanemad ja elumehelikumad poisid kulutasid oma vaba aega Rüütli jalutamas käimisega; vahetevahel käidi ka raudteejaama esisel ning Tähtvere pargis realistidega kaklemas, kus gorodskistid (linnakoolipoisid) nii mõnigi kord lahinguvälja peremeesteks jäid. Enam õppimisest huvitatud poisid aga püüdsid õppida enam kui kool seda nõudis. Tekkis koguni klassi omavahealine võistlus näiteks selle kohta, kes kõige paremini matemaatikat teab. Selleks ei õpitud matemaatikat mitte oma kooliraamatute järgi, vaid palju laiemalt. Mäletan, kuidas kord läks moodi geomeetrias konstruktsioon-ülesannete lahendamine ja tehti neid siis järjest, niipalju kui neid üldse leidis tolle aja tuntud gümnaasiumi õpperaamatus (Kisselev). Sellega tegeles terve rühm õpilasi, püüdes üksteist oma töö tulemustega üle trumbata. Teiseks harrastusalaks oli astronoomia ja filosoofiline lektüür. Loeti peamiselt tuntud prantsuse astronoomi C. Flammarioni teoseid (muidugi venekeelses tõlkes) ja vaadeldi taevast. Siin oli eestvedajaks praegune Tartu ülikooli tähetorni direktor prof. T. Rootsmäe (lõpetas 1904. a.). Säärastest omavahelistest õpilaste võistlustest koolitöö ja vabade harrastuste alal on viimasel ajal vähe kuulda. Nüüd huvitab sport enam. Oleks aga päris kena, kui mõned vanad õpilaste võistlusvõtted jälle tarvitusele tuleksid.

Kuigi kõik õpetajad peale laulu- ja usuõpetaja olid venelased, oli vahekord õpetajate ja õpilaste vahel päris sõbralik. Mõisteti nalja ja tõtt, nagu see loomulikult olema peab. Seetõttu on jäänud päris head mälestused tolleaegseist õpetajaist.

Mälestusi veneaegsest Tartu Linnakoolist.

I.

Tartu Neljaklassiline Linnakool — ehk rahvasuus „Karatskoi-kool“ — oli vene ajal üks meie tuntu-
matest koolidest. Selle kooli peaülesandeks oli ametnikkude ettevalmistamine. Sissepääs sinna oli oma-
jagu raske, mõnikord võistluseksamitega. Olin varem lõpe-
tanud nn. „Pellbergi kooli“, mis tegutses tublisti venesta-
mise vaimus (nii viidi kroonupühadel sealt sagedasti kogu
kool rongkäiguna vene Jüri kirikusse). Otse ma Linnakooli
ei saanud, vaid pidin ühe aasta ootama; siis sain eksamitega
II klassi I jaoskonda (koolis olid I ja II klass mõlemad kahe
jaoskonnaga, aga III ja IV klass olid ilma jaoskondadeta).
Kooli lõpetasin nelja aastaga.

Kord oli Linnakoolis õige vali, nii et üldisi, kogu klassi
poolt korraldatavaid üleannetusi ei saanud seal vist nähagi.
Kes õpilastest ei mõistnud ennast „ülal pidada“, või juhtus
mõne õpetaja vastu ülbust näitama, seda ähvardas kohe
koolist väljaheitmine; vähemtähtsatel juhtumitel tehti õpila-
sele märkus või pandi ülespidamise eest halvem number. Ha-
rilikumate tempude eest lasti õpilasel tunni ajal kas omal
kohal või nurgas seista.

Vene keele õpetajaks oli J. Davis, lätlane, tuntud peda-
goog, kes on koostanud mitmed raamatud. Peale vene
keele õpetas ta tookord veel matemaatikat. Oma ainetes
oli ta õige nõudlik; peale selle oli ta kaunis valju iseloomuga.
Vene keele grammatikat, kirjandusteooriat ja vene uuemat
kirjanduse ajalugu õpiti Davise juhatusel põhjalikult. Vene
keele kirjalikkude tööde kohta kujunes lõpuks niisugune
kord, et pidime igal esmaspäeval esitama ühe kirjaliku töö.
Tõtt öelda oli see küll õige kurnav! Vene keele oskuse tõst-
miseks pandi koolis maksma kord, et vaheaegadel võisime
üksteisega kõnelda ainult vene keeles. Selle sundmääruse
kohta tähendas Davis, et see olevat riigikeele oskuse tõstmi-
seks väga tarvilik ja see ei segavat meie emakeele kasutamist
— kodus võivat igauks vabalt oma emakeelt tarvitada. Selle
sundmääruse heaks küljeks oli, et me „segakeelt“, kus osa
õnu oli vene, osalt eesti keeles, peagu ei tarvitanud. Üt-
lusi nagu „anna see kniiga (raamat) siia“ võis meie juures
ainult harukordadel kuulda.

Kooli raamatukogust pidime võtma lugemiseks raama-

tuid, mis muidugi olid venekeelsed. Peale lugemist tuli nende sisu kirjutada vastavasse vihikusse.

Üldse saime vene keele õige põhjalikult kätte. Õpilastele, kes Linnakoolist edasi keskkooli läksid, ei teinud vene keel enam takistusi.

Niisama põhjalikult nagu vene keel, võeti Davise juhatusel läbi ka matemaatika.

M. Okas oli ka omajagu nõudlik, kuid ta oli suhtlemises õpilastega palju vabam ja vastutulelikum. Kui taheti teada mõne võõrkeelse sõna tähendust, siis pöörduti ikka Okase poole, kes suutis õpilasi alati rahuldada. Ta mõistis ka õpilastes äratada tungi õpitava omandamiseks. M. Okas õpetas tollal ajalugu.

Õige sümpaatne ja heasüdamlik õpetajatest oli P. Sirotkin. Ta õpetas geograafiat, joonistamist ja võimlemist. Ta mõistis õpetamise juures ikka rahulikuks jääda ja ei lasknud ennast mõningatest õpilaste üleastumisist mõjutada. Sirotkinist ja Okasest on jäänud kogu Linnakooli ajast kõige paremad mälestused.

Füüsikaõpetajaks oli meil Albert, noor energiline ja hea õpetaja. Ta seletas hoogsalt füüsika teoreetilist osa ja niisama hoogsalt teostas ta katseid. Vahel, kui õpilased sõna võtsid mõne muu aine vallast, trakteeris ta ka selles aines vabalt. Tundide vahelduseks tõstsid seepärast õpilased ise vahel mõne uue küsimuse.

Lauluõpetajaks oli M. Lukin. Minul ei olnud kooli ajal mingit kalduvust laulmiseks; sellepärast kujunes minul laulmine ebameeldivaks aineks. Lukinil enesel ka ei olnud nähtavasti erilist andekust muusikas.

Joonistamist õpetas peale Sirotkini veel I. Dzelsits, kes oli õige heasüdamlik inimene. Joonistamistunnid olid üldse meeldivaks vahelduseks koolitöös. Minule oli joonistamine juba varemgi lemmikaineks. Dzelsits laskis minul enda kooliraamatute jaoks mõnegi joonistuse valmistada.

Kooli inspektoriks oli esiteks eestlane Hanser. Ta õpetas botaanikat, zooloogiat ja füsioloogiat. Iseloomult oli ta kaunis närviline ja käre. Teda õpilased omajagu kartsid.

Järgmiseks inspektoriks oli A. Nikonovitš — päris vene mees. Ta õpetas geograafiat. Pedagoogilist talenti tal ei tundunud olevat, ta oli vist „kooliõpetaja-ametnik“. Tema ajal oli esimene koolipidu, millest võõrad osa võtsid ja kus tantsiti. Õpilased esinesid peol ettekannetega, mis olid loomulikult venekeelsed ja võetud vene kirjandusest (katkendid Gogoli „Revidendist“, Puškini „Boris Godunovist“ jne.).

Koolitööde vahelduseks tekkis meil omavaheline käsikirjaline ajakiri. Sellesse kirjutasime mõningaid lõbusasisulisi töid, laenatud kas mõnest raamatust või ajakirjast. Ajakirja joonistati ka pilte. Artiklite ümberkirjutamine ajakirja võttis väga palju aega. Erilist mõju ja edu sel ajakirjal ei olnud.

Kaasõpilastest oli üks andekamatest H. Tiedt. Peale Tiedti olid klassis silmapaistvamad J. Kupits ja A. Lieberg. Tiedt, Kupits ja Lieberg olid meil mitmeski asjas initsiaatoriks.

K. Loskit.

II.

Pea otsekoheselt ütlesin, et mulle isiklikult nimetatud koolist kõige paremad mälestused on jäänud. Võib-olla oli ju tol ajal ka ebameeldivusi, aga nagu harilikult haihtuvad need aastate kestel ja püsima jääb ainult see, mis ilus ja meeldiv. Eriti sümpaatsetena seisavad meeles mõned õpetajate kujud, kellest osa juba manalasse varisenud, üksikud aga veel praegugi meie keskel viibivad.

Astusin kooli 1898. a. sügisel Maarja-Magdaleena kihelkonnakoolist, kus olin end peale kooli hariliku kava lõpetamist selleks ühe talve jooksul õpetaja J. Tammemäe juhatusel ette valmistanud. Sellest siis ka tuli, et kuigi andsin palve II kl. I jakku astumiseks, võeti mind peale vastavaid eksameid selle klassi II jakku vastu.

Õppetöö oli mulle huvitav, kaasõpilased armsad. Peab ütlesin, et võeti läbi palju rohkem, kui seda nõudsid tolleaegsed kavad. Nii võis tolleaegne kooli inspektor Hanser uhkusega ütelda, et meie vene keeles ja loodusteaduses gümnaasiastidest taha ei jäänud. Eriti meeldiv õhkkond valitses insp. Hanseri ajal. Kui aga tema ära läks ja asemele tuli Nikonovitš, siis algas ka venestamispüüe. Aga ma ei saa ütelda, et sel mingeid tagajärgi oleks olnud. Vahest ehk vastupidiseid küll. Õppimise tegi huvitavaks võimalus õhtupoolikute kooli juures mitmesuguseid käsitöid õppida. Nii olen isiklikult seal raamatuköitmise ära õppinud ja sain mõningaid algteadmisi rauatöö ja mesilastepidamise alalt.

Minu viimasel koolisviibimise aastal korraldati ka esimene koolipidu, mis oli tol ajal uuduseks, ja kevadel väljasõit rohelisse. Koolipeod olid seal senini tundmatud ja selleks valmistuti suure innuga, õpiti isegi tantsima õp. Sirotkini juhatusel. Mäletan, et pikki vaidlusi tõi esile küsimus, kas kutsuda peole ka tütarlapse või mitte. Linnapoisid väitsid, et ilma tütarlasteta ikka ei lähe, kuna maapoisid era-

pooletuks jäid. Õpetaja Albert ütles sel puhul meie seltskondliku kasvatuse puudusele vihjates, et mis teie siis nendega peale hakkate, teie seisate ühe seina ääres ja tüdrukud teise seina ääres, ega teie ikka julge kedagi tantsima kutsuda. Lõpuks ikka lubati ka tütarlapsi kutsuda ja isegi tantsiti peol tublisti.

Kevadel tehti jalutuskäik linnalähedasse Sahkapuu tallu, kus tol ajal kadunud Pärn peremeheks oli. Ka tema oli meile tolle ajani tundmata olnud ja jättis väga head mälestused.

Kooliskäimine ei ole mulle kunagi koormavana või tüütavana tundunud ja kolme Tartu Linnakoolis veedetud aastaga sai kool nii armsaks, et kui aktusel 2./15. juunil 1901. a. lõputunnistus kätte anti ja üteldi, et nüüd pead hakkama ise elust läbi lööma, siis oli tõesti kahju armsaks saanud ruumest ja õpetajaist lahkuda. Ja nüüdki veel, pikast valgest hoonest Riia tänaval mööda käies, tulevad ikka mõned armsad sündmused või näod meelde, rääkimata veel neist tundidest, mis meie 1901. a. lend veedab kooli ruumides, kogunedes sinna traditsiooniliselt iga 5 aasta tagant.

H. Tiit.

Kaotatud ja tagasilunastatud kodumaa.

A. Kurvits.

Pärast Tartu Õpetajateseminari lõpetamist õpetasin algkooliõpetajana oma kaaskodanikkude lapsi vene keeles. Kodumaa oli meilt vaimselt riisunud; pedagoogiline mõte koolist kõrvaldatud. Lõpetades 1912. a. Peterburi Õpetajate Instituudi kaotasin kodumaa ka füüsiliselt ja asusin teenima ja kasvatama vene noorsugu Velikije-Luki linnas. Peterburi õpperingkonna võimud ei takistanud kodumaale tulekut, olid lahked ja vastutulelikud nähtavasti teades, et valvurid piirimaadel ei lase haritlasi tagasi ametikohdadele kodumaal. Igatsesin Tartusse ja jälgisin hoolega õpetajate kohtade vabanemist Kõrgemas Algkoolis. Koolis töötasid nelja põhiklassi kõrval veel kõik paralleelklassid ja kaheaastased pedagoogilised kursused. Seepärast, s. o. võrdlemisi suure õpetajate arvu juures, vabanes igal aastal mõni õpetaja koht, mida püüdsin saada endale, kuid tagajärjetult: venelaste sisemaalt oli meie kodumaa ihaldatavaks maaks, kuhu püüti tulla teenima. Pöörde tõi Maailmasõda pärast Riia langemist sakslaste kätte. 1916. a. ei leitud enam soovijaid sisemaalt: kartsid frondi nihkumist siia poole. Siis sain

kirja ümberpaigutamise kohta. Kuid päev enne väljasõitu telegrafeeris minule Velikije-Lukisse Liivimaa rahvakoolide direktor P. Rutski: „Määrän teid Tartu asemel Valka!“ Vastasin telegraafi teel: „Ei soovi Valka, soovin Tartu.“ Nähtavasti direktor kahetses oma vastutulekut. Kooli inspektor Platon Lupkin'i kindlal nõudmisel pääsesin siiski Tartu kõrgemasse algkooli. Kodumaa oli tagasi lunastatud, kuigi esialgu füüsiliselt. 1917. a. veebruarirevolutsioon andis kodumaa tagasi ka vaimselt. Algasin põhiklassides õpetamist eesti keeles enda vastutusel. See oli võimalik sellepärast, et õpilased teistest rahvustest, nende hulgas palju Tartusse evakueerunud läti kodanikkude lapsi, õppisid paralleelklassides.

Õpetajate koosseis kõrgemas algkoolis oli võrdlemisi hea ja kooli tase kõrge. Vastuvõtmine kooli toimus võistluseksaamite kaudu. Ministriumikooli lõpetajad ei pääsenud harilikult teisest klassist kõrgemale.

Inspektor Platon Lupkin oli sümpaatne inimene, osav administraator ja taktiline pedagoog. Ta oskas suunata vene rahvuslikku kasvatust märkamatuult, nagu möödaminevalt. Meenub üks tema märkustest õpetajaile: „Ärge sundige, vaid meelitage õpilasi vene keelt rääkima.“

1917. a. suvel ülemuse ettekirjutuse kohaselt evakueeriti Kõrgema Algkooli varandus Venemaale Jaroslavi linna, kuhu vene rahvusest õpetajad järele sõitsid 1918. a. veebruari algul, kui Saksa okupatsiooniväed vallutasid meie kodumaa. Ühes Tartu renteiga läksid Venemaale ka kõrgema algkooli võrdlemisi suured spetsiaalsummad, mis kogunesid õppemaksudest. Minu nõudmine võtta kooli summad viimasel silmapilgul renteist välja jäi täitmata, sest mind ei toetanud teised õpetajad.

Nii tuli meil, peamiselt eesti rahvusest õpetajail, jätkata koolitööd Fr. Pärli juhatusel kuni aprilli lõpuni ilma tasuta. 1918. a. sügisel avati okupatsioonivõimude poolt kõrgema algkooli asemel poeglase keskkool E. Eisenschmidt'i juhatusel, kes kandis kõrget tiitlit — rektor. Mind keegi ei vallandanud Kõrgema Algkooli õpetaja kohalt, kuid keegi ei kutsunud mind ka Poeglase Keskkooli õpetaja kohale.

1918. a. detsembris sain teate, et olen määratud Tartu Kõrgema Rahvakooli juhatajaks, kuna kooli asjaajamine oli linna koolivalitsuse poolt keskkooli juhatuselt üle võetud. Kooli korraldustöödega ei saanud õieti alatagi, kui enamlaste tulekul Tartusse redusse põgenesin naise sugulase Ado Kruuse juurde Narva tänavas. Kui 2. jaan. 1919 redust tagasi tuln, saabus käsk, et pean ilmuma kooli 3. jaanuaril kooli varan-

dust ja asjaajamist Poeglaste Keskkooli juhataja abile A. Goebelsile üle andma, mida ka täitsin. 17. jaanuaril samal aastal, kui enamlased Tartust olid lahkunud, sain linnavalitsuselt kirja, et minul tuleb keskkool A. Goebels'ilt uuesti üle võtta, mida samuti täitsin.

1919. a. veebruarikuus andsin kooli juhatuse üle M. Okas'ele ja asusin tööle Tartumaa koolinõuniku kohale.

Kõrgema Algkooli raamatukogu ruumides elas tol ajal, s. o. 1916—1918 Liivimaa rahvakoolide direktor Peeter Rutski, kes pühitses 1916./17. õppeaasta keskel ka oma 25. aasta ametiüubelit, millest osavõtt Kõrgema Algkooli poolt piirdus ainult auaadressi andmisega.

Vene rahvusest õpetajad suhtusid algul revolutsioonisse heatahtlikult, kui aga eesti õpetajad tõstsid kindlasti esile emakeelse õpetuse nõudmise, kui levis teade, et Jaan Tõnison on telefoni teel nõudnud kuraator Grabar'ilt rahvakoolide direktori vallandamist, siis muutus minu vahekord vene kolleegidega ametlikuks ja isegi pinevaks, ja ma pidin eesti asja ja kooli kaitsmisel kuulma etteheidet šovinismis. Imekspanuväärne asjaolu, et ametliku režiimi ja pikemaegsete harjumuste tagajärjel võib ebavoorus ja ülekohus muutuda nende harrastajaile vouruseks ja õigluseks. Vene rahvusest õpetajad tundsid end eesti koolis revolutsiooni lainetel järsku alavääristatuna ja üleaurustena. Avanes ülepääsematu kuristik eesti ja vene õpetaja vahel eesti koolis. Õnneks polnud vajadust kummalgi poolel tungida sellest kuristikust üle. Pedagoogiline mõte on leidnud loomuliku ja õige rakendamisvõimaluse ka eesti koolis; mille vastu enam ei vaielda. Kodumaa on võidetud tagasi kultuuriliselt ja moraalselt.

15. Algkool tänapäeval.

A. Pukk.

Iljargnevate ridade ülesanne on anda lühike ülevaade 15. Algkoolist praegu, kusjuures on püütud märkida peamiselt seda, mis võiks olla kooli iseloomustav.

1.

Koolitöö välised tingimused on 15. Algkoolis üldiselt head. Koolil on sobiv asukoht, avar ning hästikorrastatud õu ja jätkuvalt ruume: 1 saal, 8 klassiruumi, 2 eriklassi (looduseõpetuse ja tööõpetuse jaoks), einelauaruum, arstituba, õpe-

tajate tuba, lugemislaud, 2 õppevahendite hoiuruumi, raamatukoguruum, riiehoiuruumid igal klassil omaette, pesemisruum ja köök. Koolimajas on veevõrk ja veeklosetid, viimased on hiljuti ümber ehitatud kõigi tervishoiunõuete kohaselt. Saal on kasutatav kogunemisteks ning võimlemiseks. Võimla ning duširuumi ehitamine seisab lähema tuleviku kavas. Klassiruumid on avarad ning valged. Akende valgustuspinna suurendamiseks on hiljuti kogu koolimaja fassaad ümber ehitatud. Ruumid on varustatud elektrijõul töötava ventilatsiooniga, mille kogutõmbejõud 10 000 m³ tunnis. Koridorid aga on kitsavõitu ja eri jalutamisruum puudub. Varem on koridorid olnud ka hämarad, kuid nüüd on koridorist klassidesse viivate uste ülemine pool klaasist, nii et valgus pääseb koridori. Mis puutub ruumide väljanägemisse, siis nähtub, et vene ajal on remonti tehes heast maitsest puudus olnud. Lugemis- ja einelauaruumid on aga oma üldilmelt õige meeldivad ega jäta väliselt midagi soovida. Neid võib pidada moodsemaiks kõigi Tartu koolide omist.

Mööbel on tavaline ning kaunis iganenud, vaid ühes klassis on harilikkude koolipinkide asemel lahtised laudad toolidega. Pingid nooremais klassis ei vasta sugugi õpilaste kasvule, kuna samades pinkides peavad saama istuda Ohtugümnaasiumi täiskasvanud õpilased. Tahvlid on seinale tehtud, samuti on kapid seinasse ehitatud, et klassi ruum oleks vabam. Klassides on pingiridade ette eesseina pikkuselt ehitatud astmekõrgune poodium, millel asetseb ka õpetaja laud. Viimane on moodse kirjutuslaua taoline: eest kaetud ja 2 küljkapiga.

Õppeabinõusid on kõigi ainete alal küllaldaselt olemas. Eriti rikkalikult on looduseõpetuse ja maateaduse õppevahendeid, paljud neist omavalmistatud. Koolil on ka arvukas sporditarvete kogu, milliseid õpilased kasutavad võimlemistundidel kui ka vabal ajal. Muu hulgas on olemas 12 kelku ja 30 paari uiske.

Kooli juures on väike õppeaed, mis õp. J. Karma hoolel 10 aasta jooksul õige täielikuks arendatud. Õppeaiast on olnud palju kasu looduseõpetuse, koduloo ja joonistamise õpetamisel.

Viimastel aastatel on palju tähelepanu omistatud kooli ümbruse korrastamisele ning kaunistamisele: on planeeritud iluaed ja õu, istutatud ilupuid, ilupõõsaid ning lilli. Koolimaja ja selle ümbruse kaunistamisel on ka dir. J. Sütt palju kaasa aidanud. Kooliõu koosneb neljast osast. Üks osa õuest on munakividega sillutatud. Teine, aiaga eraldatud osa on kül-

vatud muru alla, mis edaspidi — muru tihedamaks kasvades — on soodus vabaõhuklassina kasutamiseks. Kolmas osa, mis suurema kallakuga ja kruusatud, on sobiv mänguplatsiks, kuna sellel kasvavad ka mõned suured lehtpuud. Neljanda osa moodustab traatvõrktaraga eraldatud avar mänguplats (talvel uisuväli), mille ümber on istutatud pärnad.

Õppeaed.

Raamatukogudes on ca 2500 köidet, neist õpetajate r.-kogus ca 1500 köidet ja õpilaste r.-kogus ca 1000 köidet. Õpilaste raamatukogu on koostatud vastavalt Haridusministeeriumi nimekirjadele ja jaguneb vastavalt õppeaastale 6-ks klassiraamatukoguks. Koolile käivad ka kõik loetavamad ajalehed ning ajakirjad, enamik neist ühiselt Öhtugümnaasiumiga.

2.

Õpilasi on käesoleval õppeaastal koolis 302, neist I kl. — 45, II-a — 39, II-b — 29, III — 44, IV-a — 40, IV-b — 38, V — 31 ja VI kl. — 36. Õpilasi, kes kooli poolt õppeaasta kestel ainelist abi saavad, on 51 (17%).

Õppejõude on koolis 11, neist ainult 1 naisõpetaja. Täisarv tunde on 6 õppejõul. Üldiselt on klassisüsteem ülekaalus, eriti kahel nooremal õppeaastal. Laulmine ja võimlemine on vastavate erihuvidega õpetajate, nn. „spetsialistide“ käes. Vabatahtlikest õppeaineist õpivad kõik õpilased usuõpetust ja 50% kahe vanema klassi õpilasist inglise keelt.

Õppemeetodite kasutamisel valitseb mõõdukus: metoodiliste reklaamtrikkide katsetamisel ei ole koolis pinda, kuigi igal õppejõul on täielik vabadus neid võtteid kasutada, mille abil ta õppetöös kõige paremaid tulemusi loodab saavutada.

Kasvatustöös on kõiki õppejõude ühendavaks püüdeks kasvatada õpilasis kohusetunnet ja enesedistsipliini, viimasel ajal on aga neile ülesannetele erilise rõhu ning järjekindlusega lisandunud korra vaimu ning korra armastuse sisendamine. Kohusetunde kasvatamiseks püütakse kõiki õpilasi rakendada mitmesuguste üldhuviliste ülesannete täitmisele. Enesedistsipliini süvendamiseks antakse õpilasile võimalikult rohkem vabadust oma käitumise määramiseks, kuid sealjuures rakendatakse õpilasi üksteist toetama koolikorra täitmisel. Korra vaimu sisendatakse järjekindlusega korranõuete püstitamisel ning nende täitmise kontrollimisel.

Kooli argipäevast võiks märkida järgmisi momente. Õpilased kogunevad $\frac{3}{4}$ 8 ümber. Algul viibivad kas õuel, rieteruumis või all koridoris. Enne tundide algust klassi ei pääse. Tunnid algavad kõikidel päevadel kell 8. Esmaspäeviti ja laupäeviti on esimese tunni algul üldkogumine — õpilased tulevad klasside järgi paarikaupa saali ja asetuvad ridadesse. Üldkogunemistel esmaspäeviti peetakse palvus, laupäeviti koolijuhataja teatab üldisi korraldusi. Kogunemine algab ja lõpeb koraaliga või isamaalise lauluga, mida lauldakse klaveri saatel.

Tunni lõpul peavad kõik õpilased klassist lahkuma. Va hetundidel viibivad õpilased harilikult õues: õige ilusa ilmaga on õueminek sunduslik (tehakse korraldus: „Kõik õue!“), keskmise ilmaga on õueminek vabatahtlik („Õues on puhas õhk!“), halva ilmaga on välisuksed suletud — õue ei saa minna. Talvistel vahetundidel, kui õueminek on vabatahtlik, viibivad harilikult $\frac{2}{3}$ õpilasist õues ja $\frac{1}{3}$ sees — koridoris. Õuesviibijail on maksimaalne vabadus liikumiseks, see pärast ka õuel keeb vilgas, rõkkav elu: sügisel ja kevadel mängitakse palli, joostakse; talvel uisutatakse ja kelgutatakse, kuna kogu mänguplats on uisuväli. Kooli uisud ja kelgud on igapäev õpilastele vabalt kasutada. Koolis on hoolitsetud ka õpilaste toitlustamise eest. Einestamine toimub 2. vaheajal einelauaruumis. Õpilased võivad osta sooja toitu, teed ja saia.

Õppetöösse suhtuvad õpilased tõsiselt ja innuga. Rõhuvale enamikule õpilasist on omane suur püüdlikkus, mille tõttu õppeedu on üldiselt hea. Möödunud õppeaastal jõud-

sid edasi I klassis 100%, II — 95%, III — 89%, IV — 76%, V — 86% ja VI — 95% õpilasist. Edasijõudmise keskmine % seega 90. Hoolsust on ergutatud raamatute kinkimisega paremaile õpilasile. Ergutuspreemiaid on antud: 1) õpilasile, kes oma käitumises on olnud kõigiti eeskujulikud, ja 2) õpilasile, kes õppetöös on olnud kõige edukamad. Premiiraamatuid antakse jõuluks ja kevadeks. Näit. möödunud kevadel kingiti õpilasile üle 60 raamatu, millised mu-retseti hoolekogu toetusel.

Pikemaid ekskursioone on korraldatud üksikute klassidega kodumaa tundmaõppimiseks. Nii käidi 1936. a. kevadel Vasulas, Vapramäel, Elvas ja Saaremaal. Kogu koolipe-rega on kombeks korraldada ühiseid väljasõite. Viimati käidi laevaga Kaagveres. Ühisettevõtetena korraldatakse igal aastal 2 jõulupuud — üks nooremaile, teine vanemaile klassele, aktusi tähtpäevadel, koolipidu ja ettekandeid õpila-sile.

3.

Õpilaste vabade harrastustena esinevad osavõtt organi-satsioonidest, seinajakirjade toimetamine, kirjavahetus soo-me koolidega, sport ja male. Organisatsioonidest osavõtavad õpilased (ca 30% üldarvust) kuuluvad noorkotkaste, skau-tide ja NMKÜ organisatsioonidesse. Noorkotkad tegutse-vad oma kooli juures „Kalevi rühma“ ja „Kalevipoja pere“ nimeliste üksustena. Esimesse kuulub 25, teise 29 poissi. Koondusi peetakse kord nädalas. Seinajakirjadena ilmub IV-a kl. „Kajak“ ja VI kl. „Leek“.

Erilise innuga harrastatakse sporti, millist tegevust õpe-tajaskond kõigiti on püüdnud toetada. Spordivaimustus on vallutanud peagu kõik poisid: harrastatakse kõiki jõukoha-seid spordialasid, erilise innuga aga pallimänge. Peetakse oma- ja klassidevahelisi võistlusi, käiakse salkadena harju-tamas, muretsetakse ühisel jõul spordiabinõusid jne. Poiste spordihuvi on leidnud väsimatu toetaja ning virgutaja võim-lemisõpetaja A. Kingu isikus.

Õpilaste vabaks harrastuseks tuleb lugeda ka kooli 60-liikmelist mandoliini-orkestrit, mis asutati alles möödunud kevadel, kuid õp. V. Kliimand'i agaral juhatusel lühikese ajaga suuri edusamme on teinud. Orkestri instrumendid on muretsetud hoolekogu toetusel. Väimsete huvide äratami-seks on õpilastele korraldatud lugemislaud kooliruumes, mis on avatud iga päev 13—14 ja kus on lugemiseks saadaval rida noorsoojakirju. Klassiraamatukogude kasutamine on elav: möödunud õppeaastal luges iga õpilane keskmiselt 27

raamatut. Koolis töötab ka õpilaste kooperatiiv õp. A. Kansvei' juhtimisel, mille läbimüük möödunud õppeaastal oli ca 700 krooni.

Koolidevahelist üritusist osa võttes on 15. Algkool teiste koolide kõrval silmapaistva koha omandanud sportlikul alal. Algkoolidevahelistel võistlustel on 15. Algkool tulnud korduvalt esimesele kohale: võrkpallis 1932., 1935., 1936. a. ja korvpallis 1934., 1935., 1936. a. Igasügisestel Tartu koolide teatejooksuvõistlustel tuli 15. Algkool 1935. a. esimesele kohale 10×60 m teatejooksus, kolmandale kohale 20×60 m teatejooksus ja 1936. a. esimesele kohale 20×60 m teatejooksus, võites viimasel juhul Linnakoolivalitsuse rändauhinna.

Et silmapaistev agarus spordi alal ei ole mõjunud kuidagi kahjustavalt õpilaste koolitööle, seda näitab edasijõudmise küllalt kõrge protsent ja kooli lõpetajate hea edukus edasiõppimisel. Kuna vaimutervise vältimatuks eelduseks on terve keha, siis peabki õpilaste tervise eest hoolitsemine olema kooli peamine mure. 15. Algkoolis ei ole see arusaamine mitte ainult tunnustatud, vaid ta on ka teostamist leidnud.

Kooli hoolekanne.

J. Karma.

Estikeelse alghariduse rajamisega laiemale demokraatlikule alusele, olid vanemate ringkonnad kutsutud kaasa rääkima kooliküsimustes, nagu seda ette nägi avalikkude algkoolide 1920. a. seadus. Selle järgi on lastevanematel õigus küsimusi algatada ja nende elluviimist taotleda õppenõukogu ja hoolekogu kaudu. Teiselt poolt tõi see seadus juurde kindlama järelevalve koolikohustuse täitmises ja vaesemate õpilaste majandusliku hoolekande, mis veneaegses koolis oli ainult vanemate mureks.

Kooli hoolekannet on sellest ajast peale teostanud hoolekogu, millesse linnavolikogu saadab kolm esindajat, õppenõukogu kolm ja lastevanemad igal sügisel valivad kolm esindajat, peale selle kuulub hoolekokku kooliarst. Kooli uue organi koosseis, mis rajatud omavalitsuse, õppenõukogu ja lastevanemate tasakaalustatud arvulisele koosseisule, pidi peale demokraatliku põhimõtte tagama kompetentsuse kõigis alluvais küsimusis.

Rasketel aegadel algas hoolekogu oma tegevust. Üle

maa on käinud Maailmasõja murdlained, sellele järgnes Saksa okupatsioon, mil kogu maa oli tühjendatud toiduainetest, linnad toitlustšekkidega määratud nälgimisele. Puudust ja viletsust suurendas veel enamlaste sissetungimine. Alles peale enamlaste Tartust väljalöömist 2. märtsil 1919. a. peetakse esimene lastevanemate koosolek, kus valitakse hoolekogu liikmeteks Karl Plaks ja A. Annuk. Lastevanemad kurdavad õpperaamatute ja muude õppetarvete puudusest, mis ka arusaadav, sest venekeelsed raamatud olid muutunud kõlbmatuks, aga eestikeelsed puudusid. Hoolekogu pole võimeline seda puudust kõrvaldama. Teostamata jääb ka vanematekogu soov kooli juures avada odav õppetarvete müük, mis teostamist leiab hiljem kooli kooperatiivi ellukutsumisega.

Õpilaste toitlusolude parandamine oli hoolekogu esimesi ülesandeid. Kogu linna toitlustamine oli siis veel linna varustusvalitsuse käes, kust saadakse õpilastele väljajagamiseks iga päev 20 liitrit piima. Et sellest piimast kõigile õpilastele ei jätkunud, siis otsustas hoolekogu seda kui arstimit ainult neile jagada, kes kooliarsti tunnistuse järgi oma tervisliku seisu tõttu piima kõige enam vajasisid. Teistele õpilastele jagatakse kohvi 10 penni klaas. Toiduainete saamiseks korraldatakse õpilaste abil linnas ja maakonnas korjandus, mis aga ei anna suuremaid tagajärgi. Koolis korraldatud piima ja kohvi müügist saadud väike tulu, hoolekogu esimehe kingitus ja linnavalitsuse 114-margane toetus võimaldab ka vaesematele õpilastele hinnata piima jagada, kuna teised 25 penni klaasist maksavad. Linna varustusvalitsusest saadakse odavama hinnaga jahu, millest lastevanemad kooli juures küpsetavad leiba, see jagatakse siis tee ja piima kõrvaseks.

Laste toitlustamine on olnud hoolekogu tegevusala, mis kõiki lastevanemaid on huvitanud. Selle paremaks lahenduseks on mitmesuguseid teid kasutatud: siin on lastevanemad heameelega kaasa aidanud, kasutatud kooliteenijat, õpilaste ja õpetajate kaasabi. Lõunaoteks on pakutud õpilastele piima, teed, kohvi, võileiba ja saia, kuna koogid ja muud maiustised põhimõtteliselt kõrvale on jäetud. Kuid ükski neist korraldustest ei rahuldanud, sest need osutusid kas liiga koormavaks lastevanematele või õpetajatele õppetööd segavaks. Alles 1933. a. peale, kui kool sai ruumide laiendamise tõttu nägusa söögisaali ja õpilasköögi, leidis õpilaste toitlustamisküsimus rahuldava lahenduse. Öhtugümnaasiumiga ühiselt kutsuti ametisse õppinud perenaine, kes peale tee valmistab õpilastele ka sooje toite. Sellest ajast peale

on muutunud toidu valik mitmekesisemaks, nii et see peaks rahuldama ka nõudlikumaid vanemaid. Toitude valmistamise puhtuse järelevalvet on pidanud hoolekogu liikmed.

Kahel esimesel tegevusaastal olid hoolekogu sissetulekud väga piiratud ja juhuslikud, sest riiklik toetus puudus täiesti ja linna omavalitsuse abi nii väike, et sellest ei saadud rahuldada abipalveid kehakatte ja jalanõude suhtes. Tänu välismaistele saadetistele, mis tulid P.-A. Ühendriikide ja Rootsi Punaselt Ristilt ja Inglise Lastekaitse Ühingult, võidi vaesematele õpilastele jagada riideid, saapaid ja sooja pesu.

Olukord paranes 1921. a. alates, mil riigi ja linnaomavalitsuse toetus muutus regulaarseks. Sellest ajast peale on hoolekogu igal sügisel varustanud oma hoolealuseid õpilasi õppeabinõudega, riiete ja saabastega. Iga abiandmise eel on hoolekogu liikmed käinud abipalujate kodus tutvumas nende majandusliku seisukorraga ja hoolekogu on ainult tõsise tarvituduse puhul abi määranud. Kõik liialdatud nõudmised on kehvemate kasuks tagasi lükatud. Erilist tähelepanu on pööratud lasterikaste perekondade ja vaeslaste abistamisele.

Laste seast, kelle tervislik seisund kooliarsti andmetel eriti kehv, on igal kevadel 7—8 õpilast saadetud linna poolt ülalpeetavasse suvekoloniisse tervisekosutamiseks. Kuigi kooli tervishoiu ala kuulub kooliarsti kompetentsi, on hoolekogu sellelgi alal mõndagi püüdnud teha tervisliku talispordi harrastamiseks, toetades uisutee korraldamist kooli juures ja määrates summasid uiskude ja kelkude ostmiseks, mida vaesemad õpilased on kasutanud võimlemistundides ja õppetööst vabal ajal. Hoolekogu algatusel on peetud vanematele rida ettekandeid tervishoiuküsimisis, kus on räägitud karskusest, laste tervishoiust, pärivusest jm.

Suurimat tähelepanu lastevanemate koosolekutel on pööratud laste kodusele kasvatusel, kodu ja kooli hea vahekorra süvendamisele. Kõneleajatena on esinenud dr. R. Tamm, õpetajad G. Kiiman, F. Tigane, J. Karma, J. Kuusik, F. ja S. Lokk ja koolijuhatajad M. Okas ja J. Tork. Väljastpoolt on kutsutud kõnelema kutsenõunik H. Roos, dir. J. Sütt ja H. Mäelo. Vanemate osavõtt neist koosolekuist on olnud alati rohke. Vanemate koosolekuid on iga aasta peetud vähemalt kaks korda, aga suuremate ürituste puhul ka sagedamini. Peale harilikkude aruannete ärakuulamise ja esindajate valimise hoolekokku ja õppenõukokku on lastevanemad huvi osutanud usu- ja keeleõpetamise küsimistele. Alati on läbirääkimised asjalik-rahulikku laadi kandnud. Mõtete lahkuminekuid tekitas keelte küsimus erine-

vate ida- ja lääneorientatsioonide tõttu, kuid viimasel ajal näib seegi küsimus oma teravuse kaotanud olevat. Vanemate koosolekud on inimesi ühendanud kooli parema käekäigu saavutamiseks. Õpetajate ja lastevanemate mõttevahetused on aidanud ühiseid arusaamisi ja tõekspidamisi süvendada kodu ja kooli vastastikusel toetamises tõusva noorsoo kasuks.

Kooli mandoliini-orkester.

Laialdaste lastevanemate ringkondade koostöö tõttu hoolekoguga on viimane võinud oma tegevust laiendada ja tähelepanu osutada ka muudele aladele peale vaesemate õpilaste toetamise. Nii sai kooli ümbruse tegelik kaunistamine alguse sellega, et hoolekogu määras toetust iluaia korraldamiseks, seega võimaldades kooli ees asuvat platsi, mida sõja aastatel kasutati kartulimaana, ilustada muru ja põõsastega. Kaunis ümbrus on avaldanud õpilastele kasvatavat mõju. Õpilaste eeskujulik käitumine ja hea õppeedu on alati vanemate ja õpetajate südameasjaks. Selle virgutuseks on hoolekogu 1928. a. algatanud preemiate jagamist neile õpilastele, kes klassi kursuse lõpetanud „headega“. Seda head kommet on jätkatud kuni tänaseni osalt hoolekogu, osalt õppenõukogu summadest. Preemiateks on jagatud paremat noorsoo algupärast ja välismaa tõlkekirjandust 30—40 raamatu ümber aastas.

Igal kevadel on kool vanemate klassidega ette võtnud kaugemaid ekskursioone kodumaa kaunimatesse paikadesse. Neist on võinud osa võtta ka kõige vaesemad õpilased, sest hoolekogu on neid suuremate summadega toetanud. Tänu hoolekogu mitmekülgele tegevusele abistamise alal, on meie

koolis ka vaesemad õpilased võinud end tunda üheväärilis-
tena teistega, kelle vanemad on majanduslikult paremas sei-
sukorras. Hoolekogu on kaasa aidanud ka kooli viimasele
suuremale üritusele, õpilasorkestri asutamisele. Abistatud on
igal aastal keskmiselt 50 õpilast, s. o. ligi 20% kogu õpilaste
arvust, ühte suuremal, teist vähemal määral, nii kuidas seda
nõudis nende majanduslik seisukord. Vähesed on jätetud
rahuldamata.

Mõnedki hoolekogu algatused ja soovid on hiljem teisel
teel teostatud, kui algul arvati. Nii asutati vanemate soovil
saada odavamate hindadega koolikirjandust ja õppetarbeid
1926. a. õp. F. Loki algatusel kooli kooperatiiv. Esialgu oli
kooperatiivis müümine õpetajate käes, kuna hiljem teostavad
seda vanemate klasside õpilased õpetajate kontrollil.
Kooperatiivi puhastulu on kasutatud kooli ja õpilaste ette-
võtete toetamiseks. Tähtsat lisa vaesemate õpilaste toeta-
miseks on andnud 1927. a. sügisest peale uus saiamüügi kor-
raldus õpet. A. Karlsoni algatusel. Selle järgi läks saiamüü-
gist saadud tulu, mis neil aastatel tõusis 20 tuhande sendini,
õppenõukogu käsutusse. Neist sissetulekuist on antud abi
ekskursioonide korraldamiseks, jagatud õpilastele preemiaid
ja täiendatud kooli raamatukogusid.

Hoolekogu kassa seisukord pole kunagi hülgav olnud,
sest tema ülesanne on olnud ikka ja ikka anda. Sellepärast
on mainimisväärne iga annetus. Korduva kingitusi on tei-
nud hoolekogu esimehed K. Plaks, J. Schiffer, O. Allik ja
viimase kaudu T. Majaom. Pank. Järjekindlaks annetajaks
on olnud kupmees M. Jänese firma 1925. a. peale. Vii-
mase annetuste eriülesandeks oli õpilaste jõulupuu korralda-
misel vaesemaid õpilasi kinkidega rõõmustada. Nii on voi-
nud kogu koolipere ilma erandita jõuluküünalde valgusest
ja laste silmade särast õnne tunda. Hoolekogu on iga voi-
malust kasutanud, et kassale sissetulekut hankida. Esialgu
oli üheks sissetulekuallikaks õpilaste jõulueelse peo puhul kü-
lalistele einelaua korraldamine ja annetuste kogumine laste-
vanemate ringis. Hoolekogu liikme J. Petersoni algatusel
valiti lastevanemate seast peotoimkond, kes korraldas esi-
mese heategeva peo. See hea algatus on saanud kombeks
ja 1927. a. peale on lastevanemad iga jõulu eel korraldanud
peo, mis on andnud 120—200 krooni puhast ülejääki. Kõik
see on nõudnud organiseerijatelt ajakulu ja vaeva. Tänuga
peab siin kõiki asjaosalisi meelde tuletama, aga iseäranis las-
tevanemate kogu esindajat õppenõukogus hr. V. Parve, kes
aastate kestel pidude korraldamises juhi osa on täitnud.

Kooli õppejõududest on pikemat aega hoolekogus tegutsenud õpetajad F. Tigane, G. Kiiman ja J. Karma. Lisasissetulekuallikaks on olnud loteriide korraldamine ja põhjendamatu puudunud õpilaste karistamine.

Teatav koolikohustus oli ju Vene ajal Baltimaadel maksev, aga järelevalve selle täitmise üle muutus viimasel ajal nii nõrgaks, et seda igauks võis ignoreerida. Sõjaolude tõttu muutus kooliskäimine väga korratuks, sellepärast oli hoolekogul esimestel aastatel palju tegemist korralloomisega. Keskmiselt on karistatud siis 50—60 lastevanemat aastas, kõrgema määrani tõuseb see arv 1922./23. õppeaastal, kus on karistatud 89 õpilast. Sellest peale on karistuste arv järjest vähenenud, kuna viimasel ajal pole üldse trahvimisi olnud. Karistuse alammääraks oli 5 senti, kõrgemaks 40 senti igalt äraviidetud päevalt. Suuremaid summasid on maksnud mõned lahusulised, kes järjekindlalt keeldusid lapsi kooli saatmast.

Ilma kogemusteta, tühja kassaga alustas hoolekogu 1919. a. tegevust. Tegevuse aja jooksul on mõnigi asi muutunud paremaks. Riigi ja linnaomavalitsuse toetuse ning hoolekogu valvsa tegevuse tõttu on praegu kõik õpilased korralikult rietatud ja kooliskäimine muutunud korralikuks. Aastate kestel on järjest einelaua inventari täiendatud, nii et praegu võib kõigile einestajatele korraga laua katta. Hoolekogu aitas kodu ja kooli vahel sidet luua, koolikohustuse täitmise vajadusest arusaamist kasvatada ja kooli ringkonnas solidaarsusetunnet istutada.

Hoolekogu koosseisu kuuluvad praegu lastevanemate esindajatena hr. D. Rämmal, pr. M. Sumberg ja pr. A. Luha, õppenõukogust dir. J. Tork, õpetajad G. Kiiman ja F. Tigane (kirjat.), linnaomavalitsuse esindajatena K. Pastak (esimees), J. Zirk (abi), J. Karma (laekur) ja kooliarst dr. R. Tamm.

Isiklik koosseis.

A. Kansvei.

I. Õpetajad.

- 1) Tork, Juhan — juhataja, alates 1. VIII 1932. a.
- 2) Kansvei, Arved — õpetaja, „ 1. VIII 1933. a.
- 3) Karma, Juhan — van. õp., „ 1. VIII 1920. a.
- 4) Kiiman, Georg — „ „ „ 1. II 1919. a.

Õpetajad 1936—37.

- 5) Kink, Artur — van. õp., alates 20. I 1926. a.
- 6) Kliimand, Voldemar — õpetaja, „ 1. VIII 1936. a.
- 7) Kõks, Jaan — õp. am. kand., „ 1. VIII 1935. a.
- 8) Lokk, Salme — van. õp., „ 1. VIII 1922. a.
- 9) Mark, Heinrich — õpetaja, „ 1. VIII 1933. a.
- 10) Pukk, Arnold — „ „ 1. VIII 1936. a.
- 11) Tigane, Ferdinand — van. õp., „ 3. X 1919. a.

II. Ametnikud ja teenijad.

Kooliarst dr. Rud. Tamm.

Teenijad: Ivan Sapok ja Mihkel Vaher.

III. Õpilased.

I klass.

Aarsalu, Ants. Dubkov, Kirill. Eiger, Vello. Epler, Heino. Evert, Agu. Freimuth, Heinz. Hallap, Heldur. Keskküla, Heino. Kink, Vello. Kivi, Kaljo. Klaos, Erik. Koort, Vello. Kuppert, Aare. Laarman, Vello. Leppik, Olev. Loog, Olaf. Lõhmus, Erik. Mall, Endel. Mark, Kaljo. Maser, Vello. Miil, Siegfried. Meerits, Albert. Pedius, Udo. Peterson, Lembit. Pilt, Harri. Pottsepp, Lembit. Püss, Leo. Raamat, Heinrich. Raamat, Viljam. Rekker, Georg. Russak, Ülo. Saar, Arkadi. Sassian, Oskar. Sibul, Heino. Silgu, Uno. Spiegel, Ants. Tišland, Kaljo. Treier, Harri. Tšernitšev, Heino. Urm, Kaljo. Utsal, Kaljo. Vaabel, Heldur. Virro, Dankvart. Zetterman, Henno.

II-a klass.

Jostus, Kalju. Järv, Arnold. Kahar, Evald. Kallas, Lembit. Kalkun, Karl-Kustav. Karma, Jüri. Kena, Alar. Kurelauk, Ants. Kuusik, Vello. Käär, Richard. Laius, Ernst. Lepist, Harry. Libeon, Maurice. Lindström, Arved. Luht, Arnold. Lustmägi, Otto. Lõoke, Arvo. Markus, Valdeko. Metslang, Valdur. Mollok, Jüri. Nurmand, Leo. Paabus, Arnold. Pedel, Mart. Põlluaas, Kaljo. Rammo, Arvo. Rander, Valter. Ratnik, Viido. Rebase, Kaljo. Rein, Aadu. Saar, Aleksander. Saral, Harry. Siska, Raul. Sumberg, Ants. Tarik, Kaljo. Tegova, Alfred. Tillik, Elmar. Viilman, Eduard. Viirand, Jüri. Öpik, Paul.

II-b klass.

Berg, Knut. Bobrov, Boris. Holzmann, Johannes. Juudas, Elmar. Kekkar, Lembit. Kilk, Kalju. Käsper, Arnold. Lesta, Albert. Lesta, Kalju. Lukk, Elmo. Lääne, Ants. Messer, Raimund. Mühlmann, Gunnart. Paabo, Gunnar. Pari, Ants. Palumäe, Lembit. Porosson, Edmund. Puusepp, Olev. Puusepp, Uno. Rammul, Kalju. Rammo, Ivar. Randviir, Jüri. Raudjalg, Valdur. Rebane, Elmar. Russak, Harri. Russak, Harri. Teder, Erik. Tenga, Rein. Tuberg, Ado.

III klass.

Aavik, Karl-Jaan. Aidnik, Toomas. Anijärv, Raimund. Anja, Kalju. Aunapuu, Vladimir. Brik, Johannes.

Brik, Ilmar. Eichler, Ilmar. Evert, Laas. Haugas, Ilmar. Jõgi, Ilmar. Jõks, Helmut. Kallas, Ando. Karlheid, Anton. Klujevski, Eugen. Kuusik, Hans. Keerman, Olgerd. Lepist, Laas. Lesta, Arnold. Lukk, Armin. Lääts, Herbert. Lübek, Erich. Martinson, Martin. Meos, Theodor. Miller, Paul. Mukk, Armin. Mägi, Heino. Nigul, Endel. Patsman, Karl. Pilberg, Daniel. Popov, Uno. Reni, Anatol. Rätsep, Heinrich. Rõika, Alver. Stamborg, Voldemar. Steinbach, August. Raudsepp, Julius. Uhlfeldt, Georg-Aleksander. Uibopuu, Ülo. Uiga, Uno. Uulits, Voldemar. Verev, Jaan. Ääro, Arno. Zeier, Kalju.

IV-a klass.

Akkerta, Kalju. Brauner, Heino. Frants, Ants. Hainla, Olev. Hanson, Eduard. Hilpus, Olaf. Kangus, Evald. Kiis, Osvald. Kivi, Heino. Kruuse, Ülo. Käpa, Kaljo. Lagastik, Eino. Leego, Feliks. Lest, Harry. Linnomägi, Erik. Lokk, Jaan. Lokk, Peeter. Luha, Hendrik. Niitova, Kaljo. Näping, Hans. Paas, Johann. Pari, Edgar. Parv, Paul. Pärli, Ingo. Rammo, Gösta. Ratnik, Heino. Reineke, Ülo. Sepmann, Henno. Sirge, Jaan. Sermat, Kuno. Siska, Uno, Sökk, Boris. Sonn, Voldemar. Sukk, Heino. Tigane, Ilmar. Tork, Andres. Trubok, Otto. Tüür, Julius. Unt, Kaljo.

IV-b klass.

Akerta, August. Alla, Raimund. Bendt, Hermann. Du-berg, Evald. Fuurmann, Uno. Henning, Heinrich. Jaska, Elmar. Jõks, Arnold. Jürgenson, Endel. Kahar, Voldemar. Karro, Jaan. Kelder, Hugo. Koha, Valentin. Kokla, Kaljo. Kusma, Olev. Kõörna, Arno. Lestal, Uno. Meister, Heldur. Märdik, Lembit. Naelapea, Paul. Oja, Peeter. Pavulans, Gerhard. Potsep, Harri. Puusemp, Leo. Raaven, Valdor. Rebase, Alfred. Reimann, Harri. Rüga, Oskar. Saaremets, Kaljo. Sell, Paul. Tanni, Eduard. Tenga, Valdeko. Tiirik, Rudolf. Ting, Leopold. Tork, Bernhard. Truuts, Friedrich. Utter, Rudolf. Veisner, Feliks.

V klass.

Agan, Kalju. Besler, Ervin. Grünvald, Villem. Hiie-mäe, Ilmar. Hõim, Boris. Jürgenson, Kaljo. Kants, Auleid. Kiis, Harri. Kuusik, Jaan. Käiss, Karl. Käsper, Voldemar. Laineste, Ilmar. Lehepuu, Kaljo. Martin, Viktor. Martinson, Lembit. Meerits, Paul. Mägi, Endel. Paabos, Leo.

Üldpere 1937.

1937. Üldpere

Palm, Voldemar. Raiste, Johannes. Sammas, Albert. Sild, Elmar. Tamm, Aksel. Tohver, Ants. Varik, Jaan. Veide, Heinrich. Velling, Alfred. Villemson, Endel. Össo, Elmar. Zetterman, Paul. Zääro, Roland.

VI klass.

Alliksaar, Artur. Daniel, Reginald. Erik, Elmar. Ers, Olev. Grossberg, Herman. Hanni, Kaljo. Jaama, Valter. Jansen, Kaljo. Jõgi, Friedrich. Kiiv, Edmund. Klein, Adolf. Krepp, Karl. Kurruk, Heino. Kutta, Arnold. Kruise, Hans. Laas, Arnold. Laas, Endel. Linnut, Osvald. Libeon, Roland. Lilla, Endel. Loog, Martsel. Lööke, Kaljo. Muld, Hans. Noorits, Kaljo. Pihelgas, Nikolai. Poolakese, Rudolf. Rattasepp, Peeter. Rämmal, Lembit. Rämmal, Olev. Simonson, Hans. Sumberg, Otto. Tampu, Evald. Tederson, Karl. Tiik, Uno. Treiman, Meinhard. Viira, Ülo.

Juhatajad, kes on töötanud koolis 1837—1937.

1) Krivtsov, N. 1837—1838. 2) Lunin, R. 1838—1844. 3) Berens, G. 1844—1850. 4) Fufajev, P. 1850—1858. 5) Tomson, A. 1858—1859. 6) Reichgold, J. 1859—1864. 7) Protopopov 1864—1870. 8) Tomson, A. 1870—1878. 9) Žukov, K. 1878—1886. 10) Hanser, M. 1886—1900. 11) Nikonovitš, A. 20. X 1900—18. III 1907. 12) Sirotkin, P. 19. III 1907—1915. 13) Lupkin, P. 1. VII 1915 — 22. II 1918. 14) Perli, F. 23. II 1918 — 23. IV 1918. 15) Eisenschmidt, E. 1. VIII 1918 — 1. XII 1918. 16) Kurvits, A. 1. XII 1918 — 8. II 1919. 17) Okas, M. 8. II 1919 — 1. VIII 1932. 18) Tork, J. 1. VIII 1932 — tänapäevani.

Õpetajad.

1) Th. Beresski 1837—1851; 2) A. Johanson 1844; 3) Jakov Tšitšnevitš 1851—1852; 4) P. Nevdatšin 1852—1857; 5) J. Žemtšuzin 1857—1880; 6) K. Kreutzer 1861; 7) C. Lementi 1866—1869; 8) Braunstein 1866; 9) Grünthal 1867; 10) Nirenberg 1868; 11) Matvejev 1868; 12) Jakovlev 1870; 13) S. Novitzki 1872; 14) K. Žukov 1877—1878; I. Pimenov 1877—1883; 15) S. Keller 1877—1878; 16) S. Skoropostižnõi 1877—1887; 17) R. Seeberg 1878—1883; 18) K. Jevreinov 1878—1886; 19) P. Tsvetkov 1878—1887; 20) G. Hoppe 1879—1884; 21) J. Meier 1879; 22) V. Bessrebrenikov 1880—1907; 23) I. Ivanov 1883—1889; 24) Th. Scheinflug 1883; 25) Fr. Palsa 1883—1884; 26) K. Sokolov

1883—1884; 27) A. Juergenson 1884—1889; 28) R. Kadobnov 1884—1892; 29) M. Lukin 1886—1903; 30) S. Nürenberg 1887—1893; 31) V. Lafin 1887—1894; 32) V. Frantzen 1888—1901; 33) A. Aan 1890—1892; 34) A. Klaassep 1901—1905; 35) J. Davis 1892—1904; 36) A. Voznessenski 1892—1893; 37) K. Juschkõ 1892—1895; 38) M. Stoljarov 1893—1898; 39) Gr. Jurevitš 1894—1897; 40) A. Vorbi 1889—1899; 41) P. Sirotkin 1897—1907; 42) M. Okas 1898—1903; 43) A. Nikonovitš 1899—1900; 44) Fr. Albert 1900—1901; 45) I. Dzelsits 1900—1903; 46) D. Alba 1901—1917; 47) A. Šušerin 1901—1908; 48) M. Roskovski 1903—1908; 49) J. Prosvetov 1903—1907; 50) Fr. Perli 1903—1918; 51) V. Belov 1903—1912; 52) A. Podrjätšik 1896/97—1899/1900; 53) M. Suija 1901—1903; 54) A. Saitsev 1904—1906; 55) V. Tamman 1904; 56) P. Koppel 1904; 57) M. Troitski 1905; 58) K. Eberling 1905; 59) P. Org 1905—1907; 60) A. Herman 1906—1907; 61) V. Künnapuu 1906—1907; 62) A. Lukin 1907; 63) A. Lupkin 1906—1910; 64) Jüri Maasing 1907—1914; 65) I. Aleksandrov 1908—1912; 66) N. Lošetšnikov 1908—1918; 67) N. Bežanitski 1908—1918; 68) J. Sutt 1908—1916; 69) P. Medvedkov 1909—1910; 70) J. Volberg 1910; 71) M. Andrej 1910—1912; 72) T. Sujev 1910—1911; 73) M. Reisik 1910—1918; 74) I. Scheremetsinski 1911—1912; 75) B. Ignatjev 1912—1913; 76) N. Lapotnikov 1912; 77) A. Kljavin 1912—1914; 78) N. Modestov 1912; 79) J. Suits 1913—1914; 80) K. Pitel 1913; 81) J. Subbota 1914—1915; 82) T. Grudinski 1913—1914; 83) E. Ivanov 1913; 84) Gr. Tištšenko 1913—1914; 85) I. Razmõlovitš 1913—1914; 86) K. Mägi 1913; 87) T. Andrejev 1913; 88) A. Ušinski 1913—1916; 89) J. Aavik 1913—1918; 90) V. Jahhõntov 1914—1918; 91) P. Peterson 1915—1916; 92) K. Mihhalkevitiš 1915—1917; 93) K. Kaasik 1915—1917; 94) V. Jefimov 1915; 95) A. Kurvits 1916—1918; 96) Norin 1915; 97) B. Liapa 1915; 98) A. Tallmeister 1916; 99) A. Salak 1916; 100) N. Gudkov 1916; 101) I. Straunit 1916; 102) E. K. Paul 1917; 103) N. Davõdova 1917; 104) V. Slakomanova 1917; 105) A. Granat 1917; 106) A. Klepper 1917; 107) P. Ederberg 1917; 108) M. Poola 1917; 109) Kubu 1917; 110) L. Smirnov 1917; 111) M. Stahl 1917; 112) D. Sooste 1918; 113) M. Univer 1917—1918; 114) I. Tõõtsi 1917—1918; 115) I. Ressevski 1917; 116) Zobkallo 1916—1917; 117) Marta Reinik 1916 (?); 118) G. Perli 1918—1926; 119) A. Behr 1918; 120) E. Douglas 1918; 121) A. Goebel 1918; 122) G. Hoppe 1918; 123) G. Kima 1918 ja 1921; 124) A. Kroeger 1918; 125) V. Kroenberg 1918; 126) Th. Meyer 1918; 127) F. Narusk 1918; 128) R. Reusch 1918; 129) J. Sedlatschek 1918; 130) Sieckel 1918; 131) P. Sirotkin 1918; 132) B. Specht 1918; 133) E. Specht 1918; 134) J. Thomson 1918; 135) I. Vormeier 1918; 136) K. Valter 1918; 137) J. Wulf 1918; 138) M. Rosenberg 1918; 139) J. Koppel 1918—1920; 140) H. Andrae 1918; 141) E. Jürgenson 1918; 142) H. Landsdorf 1918; 143) A. Heinicke-Pope 1918; 144) L. Gutmann 1919; 145) L. Kroos 1919—1920; 146) G. Kiiman 1919 alates; 147) H. Neumann 1919; 148) B. Douglas 1919; 149) J. Kuusik 1919—1925; 150) A. Abarenkov 1919—1920; 151) M. Kipper 1919; 152) T. Riomar 1919; 153) A. Behr 1919—1924; 154) H. Linsi 1919—1920; 155) A. Kalamees 1919—1920; 156) F. Tigane 1919 alates; 157) R. Kivit 1919—1920; 158) M. Lorenzon 1919—1920; 159) J. Karma 1920 alates; 160) A. Eeman 1920—1926; 161) J. Oengo 1920—1922; 162) J. Puk 1920—1928; 163) M. Jakobson 1920—1926; 164) F. Lokk 1921—1932; 165) S. Lokk 1922 alates; 166) V. Haas

1922—1923; 167) A. Rimmel 1922—1923; 168) G. Kalkun 1922—1925;
169) J. Paaver 1922—1923; 170) A. Pärn 1923—1936; 171) K. Neu-
mann 1925—1927; 172) A. Kink 1926 alates; 173) M. Kapsta 1926;
174) P. Ilves 1926; 175) P. Lukin 1926; 176) M. Teder 1927;
177) K. Kokla 1926—1927; 178) A. Karlson 1927—1932; 179) J. Jo-
hanson-Jaanson 1929; 180) H. Arbeiter 1929—1931; 181) J. Okas
1929—1930; 182) E. Kink 1929; 183) J. Korp 1930; 184) E. Raud-
sepp 1931; 185) J. Kuulberg-Kallak 1932—1936; 186) L. Skomorovska
1932—1933; 187) K. Bruus 1932—1934; 188) J. Orav-Oja 1933;
189) A. Kansvei 1933 alates; 190) H. Mark 1933 alates; 191) I. Kim-
mel 1934; 192) E. Kõks 1934; 193) E. Einberg 1934; 194) J. Kõks
1935 alates; 195) R. Keres 1935—1936; 196) A. Pukk 1936 alates;
197) V. Kliimand 1936 alates.

Juubelipidustuste kava.

A. Laupäeval, 6. märtsil.

- 1) Kell 11 hommikul toimub õpilaste ja õpetajate r o n g - k ä i k kooli juurest Kalevipoja sambani, kus peetakse väike aktus koos pärjapanekuga.
- 2) Kell 7 õhtul algab pidulik jumalateenistus Pauluse kirikus, kus jutlustab vil. mag. E. Salumaa ja teenivad õpetajad H. Haamer ja A. Vööbus. Jumalateenistust kaunistavad kooli orkestri ja solist vil. E. Kruuda ettekanded. Orelil V. Kliimand.

B. Pühapäeval, 7. märtsil.

- 3) Kell 10 avatakse koolinäitus Riia t. 99, et seega anda väike läbilõige kooli praegusest tööst.
- 4) Kell 11 algab samas vilistlaste üldkoosolek, mis on mõeldud Vilistlaskogu esimese ametliku koosolekuna. Koosoleku lõpul toimub kokkutulnud vilistlaste pildistamine.
- 5) Kell $\frac{1}{4}$ p. l. algab „Vanemuises“ juubeliaktus, mille kavas: õpilaskoori laul, aktusekõne koolijuhataja J. Torgilt, hümn, tervitused ja lõpuks ühislaul „Isamaale“.

Aktusele järgneb kohe juubelipidu, mille kavas kooride ja orkestri ettekanded õp. V. Kliimandi juhatusel ja A. Tuliku 2-v. noorsoonäidend „Rändauhind“ õp. A. Kansvei juhatusel.

- 6) Kell 8 õhtul on kooli ruumes vilistlaste omavahe- line koosviibimine, kus esinevad ettekan- tega vilistlased. Koosviibimise keskseks osaks on ühine õhtusöök.

C. Esmaspäeval, 8. märtsil.

Hommikupoolel on näitus avatud ja õpilased on sel päeval koolitööst vabad.

Juubelipidustuste Kava

Sisukord.

Meie kooli mineviku hinnanguks. J. Tork	Lk. 3
Pilk T. L. 15. Algkooli minevikku. J. Kõks	8
Ülevaade koolimaja korraldamise käigust. J. Sütt	25
Mälestusi end. Tartu Linnakoolist. J. Lang	29
Mälestusi veneaegsest Tartu Linnakoolist. K. Loskit ja H. Tiit	32
Kaotatud ja tagasilunastatud kodumaa. A. Kurvits	35
15. Algkool tänapäeval. A. Pukk	37
Kooli hoolekanne. J. Karma	42
Isiklik koosseis. A. Kansvei	48
Õpetajad	52
Juubelipidustuste kava	55

1. Kõik juubelipidustused on näitus avalik ja õhuline on sel päeval koolikõest vabad.

C. Eensaar, 8. märtsil.

AP/A

11811

160905

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01043703 8